

บทที่ 2

ทฤษฎี แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาเรื่อง “การเปิดรับข่าวสารด้านการเมือง ความรู้ และทัศนคติต่อการรับฟังความคิดเห็นสาธารณะโดยวิธีประชาพิจารณ์ของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร”นี้ ผู้วิจัยได้สร้างกรอบแนวคิด สมมติฐานและตัวแปร โดยอาศัยแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารทางการเมือง
2. แนวคิดเกี่ยวกับบทบาททางการเมืองของสื่อมวลชน
3. ทฤษฎีการเปิดรับข่าวสาร
4. แนวคิดเกี่ยวกับความรู้และทัศนคติ
5. สาระสำคัญของการรับฟังความคิดเห็นสาธารณะโดยวิธีประชาพิจารณ์
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารทางการเมือง

มนุษย์อาศัยการสื่อสารเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน การสื่อสารจึงเป็น “ตัวกลาง” ในการถ่ายทอดความคิดเห็น ความรู้สึกและประสบการณ์จากบุคคลหนึ่งไปยังบุคคลหนึ่ง ซึ่งมีรูปแบบลักษณะของการถ่ายทอดที่แตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการสื่อสารนั้น ๆ

เราจึงอาจกล่าวได้ว่ามนุษย์ใช้การสื่อสารเป็นเครื่องมือเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของตน และเพื่ออยู่ร่วมกับคนอื่นในสังคม การสื่อสารจึงเป็นพื้นฐานของการติดต่อกับมนุษย์และเป็นเครื่องมือสำคัญของกระบวนการสังคม ยิ่งสังคมมีความซับซ้อนมากเท่าใดและประกอบด้วยคนจำนวนมากเท่าใด การสื่อสารยิ่งมีความสำคัญมากขึ้นเท่านั้น (ปรมะ สตะเวทิน, 2535 : 8)

ความหมายของการสื่อสาร

เอเวอเรต เอ็ม โรเจอร์ส และเอฟ ฟลอยด์ ชูเมคเกอร์ (Everett M. Rogers and F. Floyd Shoemaker) ให้ความหมายว่า การสื่อสาร คือ กระบวนการซึ่งสารถูกส่งจากผู้ส่งสารไปยังผู้รับสาร (David K. Berlo, 1960: 40-70) สอดคล้องกับที่ ชาร์ลส์ อี ออสกู๊ด (Charles E. Osgood) กล่าวว่า "ในความหมายโดยทั่วไปแล้วการสื่อสารเกิดขึ้นเมื่อฝ่ายหนึ่ง คือ ผู้ส่งสาร มีอิทธิพลต่ออีกฝ่ายหนึ่ง คือ ผู้รับสาร โดยใช้สัญลักษณ์ต่าง ๆ ซึ่งถูกส่งผ่านสื่อที่เชื่อมระหว่างสองฝ่าย (David K. Berlo, 1960 : 40-70) เช่นเดียวกับ ปรมะ สตะเวทิน ที่กล่าวว่า การสื่อสารเป็นกระบวนการถ่ายทอดสารจากผู้ส่งสารไปยังผู้รับสารโดยผ่านสื่อ (ปรมะ สตะเวทิน, 2535 : 7)

ศิริชัย ศิริกายะ ได้อธิบายไว้ว่า การสื่อสารเป็นสิ่งที่นำมาซึ่งความเปลี่ยนแปลง คือเมื่อใดก็ตามที่คนเริ่มทำการสื่อสารกับบุคคลอื่น การเปลี่ยนแปลงย่อมเกิดขึ้นไม่มากก็น้อย โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับทัศนคติ ความเชื่อ ค่านิยม ตลอดจนการกระทำของคน ดังนั้น การที่บุคคลจะได้รับข่าวสารหรือส่งข่าวสารไปยังผู้อื่นนั้น ต้องเกี่ยวข้องโดยตรงกับการสื่อสาร การสื่อสารเป็นหัวใจสำคัญของพฤติกรรมมนุษย์ในการอยู่ร่วมกันในสังคม มนุษย์ได้ใช้วิธีการต่าง ๆ ติดต่อกับคนอื่น ๆ เพื่อที่จะบอกข่าวสาร ข้อมูล ตลอดจนความรู้สึกรู้สึกนึกคิด ความเห็นและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ต่อกัน และที่สำคัญเพื่อชักจูงให้เกิดพฤติกรรมตามที่ต้องการ (ศิริชัย ศิริกายะ : 2520 อ้างใน บุญจิระ พุทธิศรี, 2541:9)

องค์ประกอบของการสื่อสาร

การสื่อสารมีลักษณะเป็นกระบวนการประกอบด้วยองค์ประกอบต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน มีหน้าที่และวัตถุประสงค์ที่ต้องกระทำร่วมกัน องค์ประกอบที่สำคัญของการสื่อสารได้แก่

1. แหล่งสารหรือผู้ส่งสาร (Source) เป็นจุดเริ่มต้นของการสื่อสาร หมายถึง แหล่งกำเนิดของสาร หรือผู้ที่เลือกสรรข่าวสารเกี่ยวกับความคิดเห็น หรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น แล้วส่งต่อไปยังผู้รับสาร ผู้รับสารอาจเป็นบุคคลคนหนึ่ง หรือมากกว่าหนึ่งคนก็ได้ บทบาทของผู้ส่งสารมีอยู่ 3 ประการ คือ เลือกสรรความหมายที่จะใช้สำหรับการสื่อสาร สร้างรหัสจากความหมายให้อยู่ในรูปของสาร และส่งรหัสของสารนั้นออกไป

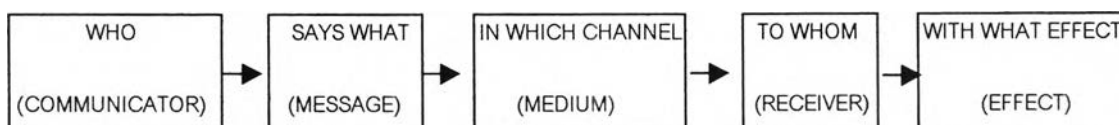
2. สาร (Message) หมายถึง สิ่งที่ทำหน้าที่กระตุ้นความหมายให้กับผู้รับ เป็นสาระเรื่องราวที่ส่งออกไปจากผู้ส่งสารถึงผู้รับสาร อาจเป็นความคิด(Idea) หรือเรื่องราวใด ๆ ที่ส่งผ่านไปตามสื่อได้ สารอาจเป็นข้อความ คำพูด รูปภาพ หรือกริยาท่าทางก็ได้

3. ช่องทางสำหรับส่งสาร หรือสื่อ (Channel of Media) เป็นสิ่งที่จะนำสารจากผู้ส่งไปยังผู้รับ ในการศึกษาเกี่ยวกับ "สื่อ" โดยทั่วไปมักแบ่งสื่อออกเป็นสามประเภท คือ สื่อมวลชน สื่อบุคคล และสื่อเฉพาะกิจ

4. ผู้รับสาร (Receiver) หมายถึง ผู้ที่รับข่าวสารจากแหล่งสาร เป็นจุดหมายปลายทางที่สารส่งไปถึง ผู้รับสารอาจเป็นบุคคลเดียวหรือหลายคน หรือกลุ่มคนก็ได้ บทบาทของผู้รับสารมีอยู่ด้วยกันสามประการ คือ รับสาร ถอดรหัสจากสารเพื่อให้ได้ความหมายและโต้ตอบต่อความหมายบทบาททั้งสามนี้อาจทำโดยบุคคลเพียงคนเดียว

องค์ประกอบอีกส่วนหนึ่งคือ "ปฏิกริยาย้อนกลับ" (Feedback) องค์ประกอบนี้ในบางครั้งอาจมี หรือไม่มีก็ได้ ขึ้นอยู่กับระบบของการสื่อสารแต่ละประเภท ปฏิกริยาย้อนกลับประกอบด้วยสาร หรือพฤติกรรมที่ผู้ได้รับสารแสดงออกเพื่อให้ผู้ส่งสารได้ทราบถึงผลของสารที่ผู้ส่งได้ส่งไปให้ผู้รับ ปฏิกริยาย้อนกลับเป็นผลที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงในตัวผู้รับสาร นอกจากนั้นยังเป็นสิ่งที่แสดงว่าการสื่อสารนั้นเกิดผลหรือไม่และประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใด

ฮาโรลด์ ดี. ลาสส์เวลล์ (Harold D. Lasswell, 1971:84) อธิบายความหมายของการสื่อสารโดยใช้แบบจำลอง ซึ่งเป็นการศึกษาปฏิกริยาระหว่างผู้ส่งสาร และผู้รับสาร เนื้อหาข่าวสาร ชนิดของสื่อที่ใช้ และผลอันเกิดจากการกระทำการสื่อสาร ไว้ดังนี้

แบบจำลองการสื่อสารของ Harold D. Lasswell

WHO คือ ผู้ที่กำหนดและควบคุมเนื้อหาข่าวสาร ในการวิจัยนี้ คือ ตัวแทนต่าง ๆ ในสังคมที่มีส่วนสำคัญในกระบวนการสังคมประกิตทางการเมือง ซึ่งได้แก่ ครอบครัว สถานศึกษา กลุ่มเพื่อน สื่อมวลชน พรรคการเมือง และหน่วยงานราชการ

WHAT คือ เรื่องหรือเนื้อหาของเรื่องที่ถูกสื่อสารออกไป ในการวิจัยนี้ คือ ข่าวสารทางการเมืองเกี่ยวกับการรับฟังความคิดเห็นสาธารณะโดยวิธีประชานิยาม

CHANNEL คือ ตัวกลางของสื่อที่ข่าวสารถูกส่งผ่านไปยังผู้รับ ในการวิจัยนี้คือ การสื่อสารมวลชน และการสื่อสารระหว่างบุคคล

WHOM คือ ผู้รับสาร ในการวิจัยนี้ คือ ประชาชนในกรุงเทพมหานคร

EFFECT คือ สิ่งที่เกิดขึ้นอันเป็นผลมาจากการสื่อสาร ในการวิจัยนี้ คือ ความรู้และทัศนคติต่อการรับฟังความคิดเห็นสาธารณะโดยวิธีประชานิยาม

การสื่อสาร จึงหมายถึง การที่ผู้ส่งส่งสารผ่านช่องทางอันหนึ่งไปยัง ผู้รับสารและก่อให้เกิดผล (Effect) อันหมายถึงการเปลี่ยนแปลงในตัวผู้รับสาร ซึ่งการเปลี่ยนแปลงนี้อาจเป็นการเปลี่ยนแปลงด้านความรู้ ทัศนคติและพฤติกรรมนั่นเอง

หน้าที่ของการสื่อสาร

ลาสเวลล์ (Harold D.Lasswell, 1971, อ้างแล้ว) ได้อธิบายถึงหน้าที่สำคัญของการสื่อสารไว้ 3 ประการ คือ

1. ให้ข่าวสาร
2. ให้ความเห็น หรือการชักจูง
3. ให้ความรู้หรือการศึกษา และการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม

ในเมื่อการสื่อสารสามารถก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และเป็นสิ่งที่ช่วยในการถ่ายทอดวัฒนธรรมแก่บุคคลในสังคม จึงอาจสรุปได้ว่า การสื่อสารย่อมก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและถ่ายทอดความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับการรับฟังความคิดเห็นสาธารณะประโยชน์ประชานิยาม ให้แก่บุคคลในสังคมได้ด้วย ในฐานะที่การเมืองก็เป็นส่วนหนึ่งของระบบสังคม ในการวิจัยครั้งนี้จึงเป็นการสื่อสาร

บทบาทหน้าที่ของการสื่อสารทั้งสามประการ โดยหน้าที่ทั้งสามนั้นมีความสอดคล้องเกี่ยวเนื่องกันภายในกระบวนการทางการเมือง

หน้าที่ของการสื่อสารทางการเมือง

เสรี วงษ์มณฑา ได้รวบรวมหน้าที่ของการสื่อสารในกระบวนการทางการเมืองในส่วนที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมทางการเมืองไว้ดังนี้ (เสรี วงษ์มณฑา: 2537 อ้างใน บุญจิระ พุทธิศรี, 2541:13)

1. สร้างทัศนคติทางการเมือง : การพูดคุย การเผยแพร่ การประชุม การอบรม การแจกใบปลิว การติดป้ายประกาศ การแจกแผ่นพับ ข่าว และบทความทางวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร สามารถที่จะช่วยสร้างสำนึกทางการเมือง ค่านิยมทางการเมือง และทัศนคติทางการเมืองให้แก่ประชาชนได้

ข่าวคราวเกี่ยวกับนักการเมืองจะสร้างความรู้สึกให้แก่ประชาชนว่าเขาศรัทธา นักการเมืองเพียงใด และจะทำให้เขารู้สึกต่อไปว่าเขาควรจะเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับกิจกรรมด้านการเมืองมากน้อยเพียงใด อย่างที่ฝรั่งบางคนเขียนถึงเมืองไทยว่า การเมืองไทยเป็นการเข้าร่วมของผู้ไม่รู้ แต่ผู้รู้ไม่เข้าร่วม (Uninformed Participants and Informed Non-participants) นั่นคือ คนที่รู้อะไรดี ๆ มักจะเสื่อมศรัทธาในระบบการเมืองและไม่เข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง เช่น ไม่ไปเลือกตั้ง

2. สร้างความสนใจในการเมือง : ในสมัยก่อนนั้นคนส่วนใหญ่ไม่ค่อยสนใจการเมืองนัก เพราะไม่ค่อยได้รู้ข่าวคราวของการเมือง ไม่เคยพบเห็นนักการเมืองหรือผู้บริหาร แต่ในปัจจุบันนี้ข่าวคราวของรัฐบาลมีให้อ่านกันประจำ นักการเมืองจะเป็นข่าวให้เห็นทั้งในหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ เสียงพูดของเขามีให้ได้ยินทางวิทยุกระจายเสียง เรื่องราวของเขาจะถูกวิพากษ์วิจารณ์ทางนิตยสารอยู่เป็นประจำ เพราะฉะนั้นคนยุคนี้จะสนใจข่าวการเมืองเพิ่มมากขึ้น

3. สร้างความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการเมือง : นอกเหนือจากการสร้างความสนใจแล้ว การสื่อสารยังถูกนำมาใช้สร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเมืองได้อย่างมาก การเผยแพร่ประชาธิปไตยโดยสื่อบุคคลกิติ หรือโดยสื่อสารมวลชนกิติ ได้ทำให้เราเข้าใจดีขึ้นว่าประชาธิปไตยคืออะไร การพูดถึงกฎหมาย การออกพระราชบัญญัติต่าง ๆ ในปัจจุบัน ทำให้ประชาชนมีความรู้ความ

เข้าใจยิ่งขึ้น ดังนั้นทุกครั้งที่มีการออกกฎหมายใหม่ มีการออกพระราชบัญญัติใหม่ที่ประชาชนต้องรับรู้ และเข้าใจเพื่อปฏิบัติตนในฐานะพลเมืองดี จึงมีการนำเสนอสู่ประชาชนผ่านการสื่อสาร

4. สร้างบทบาททางการเมือง : ความสนใจที่ก่อให้เกิดความรู้และทัศนคตินั้น ได้นำไปสู่การกำหนดบทบาททางการเมือง ประชาชนปัจจุบันได้รู้ถึงบทบาท สิทธิหน้าที่ของตนในฐานะที่เป็นประชาชนได้ดีขึ้น การลงคะแนนเสียงเลือกตั้งถือเป็นการสื่อสารรูปแบบหนึ่งที่บอกให้นักการเมืองรู้ว่า เราต้องการใครหรือไม่ต้องการใคร ว่าเราสนใจเลือกตั้งบุคคลหรือเลือกพรรค การได้รับข่าวสารทำให้เรารู้บทบาททางการเมือง และการแสดงบทบาททางการเมืองเป็นการส่งข่าวสารไปยังผู้บริหารเช่นกัน

ข่าวสารทางการเมือง

ในแง่ของการสื่อสาร ข่าวสารมีลักษณะเป็นสาร (message) อย่างหนึ่งที่ส่งมาตามสื่อต่าง ๆ ในรูปลักษณะของสัญลักษณ์หรือสัญญาณ ("Symbol or Sign) ดังนั้น ข่าวสารจึงหมายถึง "เนื้อหา" ของสื่อที่ใช้ในการสื่อสาร วิลเบอร์ แชรรมม์ อธิบายว่า ข่าวสาร หมายถึง เนื้อหาอะไรก็ได้ที่จะช่วยลดความไม่แน่ใจ หรือจำนวนทางเลือกที่อาจเป็นไปได้ในสถานการณ์หนึ่ง ช่วยให้บุคคลสามารถสร้างภาพที่ชัดเจน ขยายภาพแวดล้อมที่เขาเกี่ยวข้องและช่วยกำหนดพฤติกรรมที่เขาควรจะทำในสถานการณ์นั้น ๆ (Wilbur Schramm and Donald F. Roberts, 1971 :15)

ทางด้าน สตีเวน แชฟฟี (Steven Chaffee) ได้ให้คำนิยามที่ชี้เฉพาะเจาะจงลงไปถึง "ข่าวสารการเมือง" โดยอาศัยแนวทฤษฎีการวิเคราะห์ระบบของ เดวิส อีสตัน ว่า ข่าวสารการเมืองเป็นความรู้ของสมาชิกในระบบการเมืองเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงเคลื่อนไหวใด ๆ ในสถานะของระบบ (Steven Chaffee (ed.), 1975: อ้างใน บุญจิระ พุทธิศรี, 2541:14)

จะเห็นได้ว่า วิลเบอร์ แชรรมม์ (Wilbur Schramm) และ สตีเวน แชฟฟี (Steven Chaffee) ต่างก็ให้ความหมายของข่าวสารทางการเมืองไว้ใกล้เคียงกัน ซึ่งแชร์รมม์ (Schramm) เน้นว่า ข่าวสารจะทำให้เกิดความชัดเจนในอันที่จะช่วยกำหนดพฤติกรรมที่ควรทำในสถานการณ์นั้น ๆ โดยที่แชฟฟี (Chaffee) เน้นถึงความรู้ต่อการเปลี่ยนแปลงต่างๆในระบบการเมือง จากแนวคิดทั้งสองนี้ ทำให้ผู้วิจัยได้สรุปความหมายของข่าวสารทางการเมืองในการวิจัยครั้งนี้ได้ว่า หมายถึง เนื้อหาที่ให้ความรู้แก่

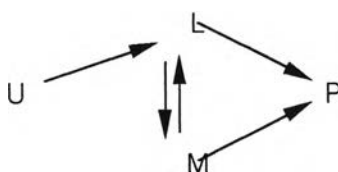
สมาชิกในระบบการเมือง เกี่ยวกับการรับฟังความคิดเห็นสาธารณะโดยวิธีประชาพิจารณ์ ที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระบบการปกครองแบบประชาธิปไตย เช่น การเพิ่มบทบาทสิทธิของบุคคลต่าง ๆ ในการเข้ามามีส่วนร่วมควบคุมการใช้อำนาจอรัฐ ทั้งนี้ข่าวสารดังกล่าวจะช่วยลดความไม่แน่ใจ ทำให้ประชาชนมีภาพที่ชัดเจน และสามารถนำข่าวสารนั้นมาพิจารณาในการกำหนดพฤติกรรมของตนเองได้

นักรัฐศาสตร์หลายคนจัดเอา "ข่าวสาร" เป็นทรัพยากรทางการเมืองอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นตัวกำหนดอำนาจ หรืออิทธิพลทางการเมืองของบุคคล ข่าวสารจะช่วยลดความไม่แน่ใจและช่วยให้การตัดสินใจมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ความรู้สึกไม่แน่ใจทางการเมือง ความรู้สึกที่ตนเองมีความรู้่น้อย เกี่ยวกับการเมือง เป็นที่มาสำคัญของความนิ่งเฉยทางการเมือง ระบบการเมืองแบบประชาธิปไตยจึงไม่สามารถจะเป็นไปได้ ถ้าประชาชนทั่วไปไม่มีความรู้ถึงความเป็นไปของการเมืองการปกครอง (James D. Barber, 1969:146-147) แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับการศึกษาของอัลมอนด์และเวอร์บา (Almond & Verba, อ้างถึงใน พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, 2523:67) ที่พบว่าความรู้สึกมีความสามารถทางการเมืองในระบบประชาธิปไตย ซึ่งเป็นความรู้สึกทางการเมืองที่จำเป็นสำหรับการดำเนินการปกครองแบบประชาธิปไตยนั้นมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด กับการมีข้อมูลข่าวสารที่เที่ยงตรงเกี่ยวกับประเด็นปัญหาและกระบวนการทางการเมือง รวมทั้งเกี่ยวข้องกับความสามารถในการใช้ข้อมูลข่าวสารในการวิเคราะห์ทำความเข้าใจกับปัญหาต่าง ๆ การที่บุคคลมีข้อมูลข่าวสารเพิ่มขึ้นจะทำให้บุคคลมีการประเมินคุณค่าและกำหนดข้อตัดสินใจในประเด็นต่าง ๆ ได้อย่างมั่นคงยิ่งขึ้น

ข่าวสารทางการเมือง จึงนับว่ามีบทบาทสำคัญต่อกระบวนการกล่อมเกลากการเรียนรู้ทางการเมือง กล่าวคือ ข่าวสารทางการเมืองจะมีผลต่อการเรียนรู้ทางการเมืองของประชาชนโดยอ้อมการทราบข่าวสารเกี่ยวกับเหตุการณ์ทางการเมืองจะมีผลให้เกิดความเชื่อ ความรู้สึก ความต้องการทัศนคติ ความคิดเห็น ตลอดจนพฤติกรรมต่าง ๆ ในกระบวนการกล่อมเกลากการเรียนรู้ทางการเมืองได้ ในการศึกษาครั้งนี้จึงได้นำแนวคิดนี้มาประกอบในการศึกษา ว่าข่าวสารจะมีผลให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการรับฟังความคิดเห็นสาธารณะโดยวิธีประชาพิจารณ์เพียงใด

การสื่อสารกับการพัฒนาทางการเมือง

มีการศึกษาความเกี่ยวข้องของการสื่อสารกับการเมืองที่จัดว่าเป็นทฤษฎีทางการสื่อสารพัฒนาการ ได้แก่ แบบจำลองของเลอเนอร์ (Daniel Lerner:1958 อ้างใน สาลินี หลีหเจริญกุล,2539:62) ที่กล่าวถึงความสัมพันธ์ของสภาวะการเมืองเป็น เมือง (Urbanization = U) การรู้หนังสือ (Literacy = L) การเปิดรับสื่อมวลชน (Mass Media Exposure = M) และการมีส่วนร่วมทางการเมือง (Political Participation = P) ดังแผนภาพ

อธิบายได้ว่า การเพิ่มขึ้นของชุมชนเมือง จะทำให้มีผลต่อการรู้หนังสือ การรู้หนังสือเพิ่มขึ้น จะทำให้มีการรับสื่อมวลชนมากขึ้น เมื่อเปิดรับสื่อมวลชนมากขึ้นก็จะเพิ่มพูนระดับความรู้ จากนั้น ระดับความรู้และการเปิดรับสื่อมวลชน ก็จะเป็นปัจจัยทำให้คนในสังคมมีส่วนร่วมในทางการเมืองมากขึ้น ซึ่งกระบวนการทั้งหมดนี้ ทำให้คนมีความทันสมัย (Modernized) ดังที่ สุรพงษ์ โสธนะเสถียร ได้อธิบายแบบจำลองของเลอเนอร์นี้ว่า

เลอเนอร์ (Lerner) ชี้ให้เห็นว่า ความทันสมัยที่เกิดขึ้นจากการพัฒนานั้น จำเป็นจะต้องเพิ่มพูนการมีส่วนร่วมทางการเมืองขึ้นในระบบให้ได้ การไปถึง ณ จุดนั้นสามารถชี้วัดได้จาก

1. การเพิ่มพูนความเป็นชุมชนเมือง (Urbanization)
2. การอ่านออกเขียนได้ (Literacy)
3. การเปิดรับสื่อ (Media Exposure)

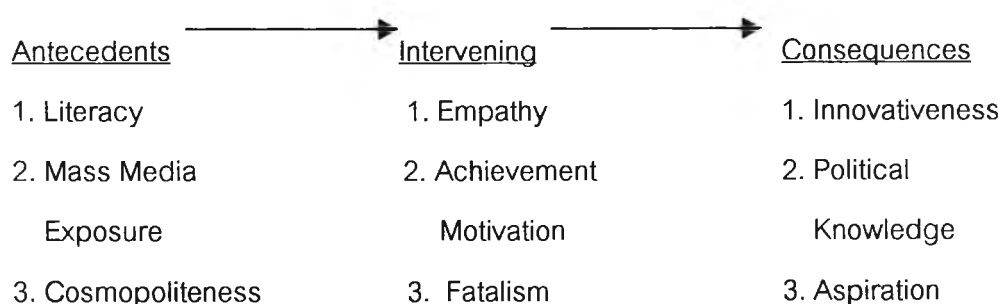
โรเจอร์ส (Rogers,1969) ได้ศึกษาถึงความสัมพันธ์ของการเปิดรับสื่อมวลชน (Mass Media Exposure) กับตัวแปรอื่น ๆ ที่กำหนดให้เป็นคุณลักษณะของคนสมัยใหม่ อันได้แก่ การมีความรู้ทางการเมือง (Political Knowledge) การตัดสินใจรับแนวความคิดใหม่ก่อนคนอื่น (Innovativeness) และ

พลังกระตุ้นให้ประสบความสำเร็จ (Achievement Motivation) โดยได้จำแนกกระบวนการนี้ออกเป็น 3 ขั้นตอน คือ

1. ตัวแปรต้น (Antecedents)
2. ตัวแปรกลาง (Intervening)
3. ตัวแปรผล (Consequences)

ตามแนวคิดของ โรเจอร์ส (Rogers) นั้น ตัวแปรต้นจะเป็นตัวแปรที่ก่อให้เกิดคุณลักษณะบางอย่างเกิดขึ้นกลายเป็นตัวแปรกลาง แล้วจึงจะส่งผลให้เกิดพฤติกรรมขั้นสุดท้ายตามมาเป็นตัวแปรผล ซึ่งอาจเขียนเป็นแผนภาพแบบจำลองได้ ดังนี้ (Everett M. Rogers and Lynne Svenning, 1969: 50)

จากแบบจำลองดังกล่าว พอจะสรุปแนวความคิดของ โรเจอร์ส (Rogers) ได้ดังนี้

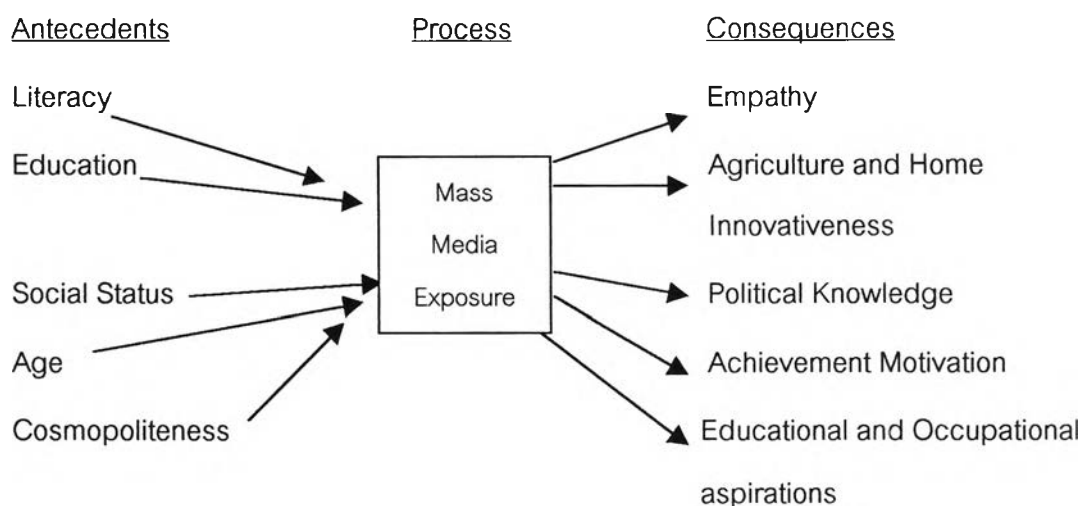
1. การรู้หนังสือ (Literacy) การเปิดรับสื่อมวลชน (Mass Media Exposure) และการติดต่อกับสังคมภายนอก (Cosmopoliteness) เป็นปัจจัยที่ช่วยให้บุคคลได้มีโอกาสพบแนวคิดใหม่ ๆ สิ่งใหม่ ๆ ซึ่งจะส่งผลให้เกิด

2. คุณลักษณะทางจิตวิทยาบางอย่าง เช่น การมองเห็นหรือการรับรู้ความคิดหรือความรู้สึกคนอื่นหรือสวมบทคนอื่น (Empathy) การเกิดแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ (Achievement Motivation) ความเชื่อในโชคกลาง (Fatalism) ซึ่งจะทำให้เกิดผลต่อไป คือ

3. การแสวงหาความรู้ทางการเมือง (Political Knowledge) ทำให้เกิดความมุ่งหวังต้องการจะประสบความสำเร็จในชีวิต (Aspiration) ซึ่งจะมีผลทำให้เกิดความกล้าที่จะตัดสินใจยอมรับความคิดใหม่หรือสิ่งของใหม่ ๆ (Innovativeness) ได้เร็ว

ภายหลัง โรเจอร์ส (Rogers) ได้ทำการศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม และได้ทำการพัฒนาทฤษฎีนี้ขึ้นใหม่ โดยปรากฏในหนังสือชื่อ Communication of Innovations : A Cross Cultural Approach

โดยเขาได้เปลี่ยนการเปิดรับข่าวสาร (Mass Media Exposure) ระหว่างตัวแปรต้น และตัวแปรผล ซึ่งการนำการเปิดรับข่าวสารมาเป็นกระบวนการเช่นนี้เป็นการเน้นให้กระบวนการสื่อสารมวลชน กลายเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญมากยิ่งขึ้น ในขณะเดียวกัน โรเจอร์ส (Rogers) ก็ยังได้เพิ่มตัวแปรทั้งตัวแปรต้นและตัวแปรผลเข้ามาอีกในแบบจำลอง จึงทำให้เกิดแบบจำลองใหม่ ดังนี้ (Everett M. Rogers and Lynne Svenning, 1969 อ้างในบุญเลิศ ศุภติลก :25)

จากแบบจำลองใหม่นี้ โรเจอร์ส (Rogers) จัดให้การเปิดรับข่าวสารจากสื่อมวลชนเป็นกระบวนการตัวกลางระหว่างตัวแปรต้นและตัวแปรผล ซึ่งแสดงให้เห็นถึงบทบาทอันสำคัญต่อกระบวนการทั้งหมด โดยที่ตัวแปรต้นในแบบจำลองใหม่นี้ประกอบด้วยความรู้หนังสือ ระดับการศึกษา สถานภาพทางสังคม อายุ และการติดต่อกับสังคมภายนอก ซึ่งตัวแปรต้นเหล่านี้จะนำไปสู่กระบวนการเปิดรับข่าวสารจากสื่อมวลชน และจะนำไปสู่ตัวแปรผลต่าง ๆ คือ การรับรู้ความคิดความรู้สึกของบุคคลอื่น การยอมรับนวัตกรรมใหม่ ๆ การมีความรู้ทางการเมือง การมีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ และความมุ่งหวังทะเยอทะยานทางการศึกษาและอาชีพ

แนวความคิดเกี่ยวกับบทบาททางการเมืองของสื่อมวลชน

สื่อมวลชนโดยเฉพาะสื่อวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และหนังสือพิมพ์มีบทบาททางการเมืองหลายประการ ในอันที่ช่วยส่งเสริมสนับสนุนกระบวนการทางการเมืองดังกล่าวต่อไป

การสร้างความรู้ความเข้าใจทางการเมือง

สื่อมวลชนมีหน้าที่ในการให้ข้อมูลข่าวสาร (Information) และการให้ความรู้และการศึกษา (Education) เนื้อหาข่าวสาร รายการต่าง ๆ ของสื่อวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร ภาพยนตร์ อาทิ รายการข่าว รายการสนทนาปัญหาบ้านเมืองของสื่อโทรทัศน์ ข่าวการเมืองในหน้าหนังสือพิมพ์ล้วนมีบทบาทในการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจในด้านการเมืองให้แก่ผู้รับสาร

เป็นที่เชื่อกันว่าสื่อมวลชนสามารถให้ข้อมูลข่าวสารเรื่องราวสาธารณะ ซึ่งนำไปสู่การมีความรู้ในเรื่องราวสาธารณะและประเด็นปัญหาสาธารณะเพิ่มมากขึ้น จากหลักฐานการวิจัยของ เซฟฟี วาร์ด และทินเทอร์ (Chaffe, Ward and Tintor) แสดงให้เห็นว่าสื่อมวลชนสามารถทำให้เกิดการเพิ่มขึ้นในความรู้ทางการเมืองในหมู่นักศึกษาของโรงเรียนในรัฐวิสคอนซินในระหว่างการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งประธานาธิบดีในปี ค.ศ. 1968 ได้ ส่วน อัทกิน (Atkin) และ แกนซ์ (Gantz) ได้แสดงหลักฐานการวิจัยว่ามีความสัมพันธ์ระหว่างการชมข่าวโทรทัศน์ของเด็กกับการเพิ่มความรู้ในเหตุการณ์ปัจจุบันและบุคคลที่เป็นที่สนใจของสาธารณชน นอกจากนี้ เซฟฟี (Chaffe) ได้ทำการสำรวจระดับชาติในกลุ่มนักเรียนและผู้ใหญ่ตอนต้น พบว่าความรู้ทางการเมืองมีความสัมพันธ์อย่างมากกับปริมาณการใช้สื่อสิ่งพิมพ์ สรุปได้ว่าสื่อมวลชนมีผลกระทบต่อความรู้ความเข้าใจทางการเมืองใน 2 ลักษณะคือ

- 1) สื่อมวลชนมีประสิทธิภาพในการบอกเล่าชี้แจงเรื่องราวทางการเมือง
- 2) สื่อมวลชนมีอิทธิพลต่อการรับรู้ความสำคัญของประเด็นทางการเมือง (Tan, 1985 อ้างถึงใน ประทุม ฤกษ์กลาง 2534 : 23)

การสร้างทัศนคติทางการเมือง

ในเรื่องทัศนคติทางการเมืองนี้ คีย์ (Key) ได้สรุปไว้ว่าผลประโยชน์ส่วนตัวเป็นตัวแปรที่สำคัญที่สุดในทางการเมืองและเห็นว่า ทัศนคติทางการเมืองขึ้นอยู่กับปัจจัยสิ่งแวดล้อม ปัจเจกบุคคล และกลุ่ม เช่น อาชีพ ศาสนา วัฒนธรรมท้องถิ่น ทัศนคติและความเชื่อเหล่านี้ถูกกำหนดโดยสถานภาพทางสังคม ครอบครัว การศึกษา และอิทธิพลของสื่อมวลชน (ชัยอนันต์ สมุทวณิช ,2517 : 91) ในขณะที่สื่อหนังสือพิมพ์สามารถชักจูงผู้รับสารด้วยการเสนอเนื้อหาสาระที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อเปลี่ยนทัศนคติ ความเชื่อ ค่านิยม และพฤติกรรมของผู้อ่านหนังสือพิมพ์โดยออกมาในรูปของบทวิเคราะห์ การแสดงความคิดเห็นต่อประเด็นใดประเด็นหนึ่ง (อนันต์ธนา อังกินันท์ ,2531 : 274)

สื่อมวลชนจึงมีความสัมพันธ์และมีอิทธิพลต่อการสร้างทัศนคติทางการเมืองการที่สื่อหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ ทำการเสนอเนื้อหาข่าวสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเมือง เช่น ข่าวการเลือกตั้งการประชุมคณะรัฐมนตรี การประชุมสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ข่าวนโยบายและการดำเนินงานของรัฐบาล ฯลฯ ล้วนมีส่วนในการเสริมสร้างสำนึกทางการเมือง ค่านิยมทางการเมืองและทัศนคติทางการเมืองแก่ประชาชน

บทบาทต่อพฤติกรรมทางการเมือง

จากงานวิจัยของ นิมโมและแซนเดอร์ส (Nimmo and Sanders ,1981 : 317) ชี้ว่า ข่าวที่เสนอในสื่อมวลชนมีส่วนช่วยเสริมสร้างพฤติกรรมทางการเมือง นอกจากนี้การเปิดรับสื่อมวลชนยังกระตุ้นให้เกิดการอภิปรายระหว่างบุคคล (Interpersonal Discussions) ในเรื่องการเมืองอีกด้วย ตลอดจนการมีส่วนร่วมในการรณรงค์ก็ปรากฏชัดเจนว่า ถูกกระตุ้นโดยการเปิดรับต่อหนังสือพิมพ์และข่าวโทรทัศน์

ลิขิต ธีรเวคิน ได้กล่าวถึงบทบาทของหนังสือพิมพ์ในประเทศไทยประการหนึ่งว่า หนังสือพิมพ์เป็นสถาบันที่ประชาชนพึ่งพาได้ในบางครั้ง ในแง่ของการต่อสู้ เพื่อความถูกต้องและความยุติธรรม เช่นกรณีการบริหารงานบกพร่อง หรือการใช้อำนาจในทางผิด ๆ ของรัฐบาลหรือข้าราชการ หนังสือพิมพ์จะทำหน้าที่ท้วงติงหรือวิพากษ์วิจารณ์จนทำให้ประชาชนที่นิ่งเฉย เข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น วิพากษ์วิจารณ์ด้วย (ลิขิต ธีรเวคิน ,2526 : 10)

ดังนั้น ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งเน้นที่จะศึกษาถึงบทบาทของสื่อมวลชนอันได้แก่ สื่อวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และหนังสือพิมพ์ ที่มีต่อการรับฟังความคิดเห็นสาธารณะโดยวิธีประชานิยาม โดยอาศัยแนวความคิดดังกล่าวข้างต้น เป็นกรอบที่ใช้ศึกษาถึงบทบาททางการเมืองของสื่อมวลชนดังกล่าว

ทฤษฎีการเปิดรับข่าวสาร (Media Exposure)

ข่าวสารเป็นปัจจัยสำคัญที่ใช้ประกอบการตัดสินใจในกิจกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ ความต้องการข่าวสารจะเพิ่มมากขึ้นเมื่อบุคคลนั้นต้องการข้อมูลในการตัดสินใจหรือไม่แน่ใจในเรื่องใดเรื่อง

หนึ่ง บุคคลจะไม่รับข่าวสารทุกอย่างที่ผ่านเข้ามาสู่ตนเองทั้งหมด แต่จะเลือกรับรู้เพียงบางส่วนที่คิดว่า มีประโยชน์ต่อตน แรงผลักดันที่ทำให้บุคคลหนึ่ง ได้มีการเลือกรับรื่อนั้นเกิดจากคุณสมบัติพื้นฐานของ ผู้รับสารในด้านต่าง ๆ ได้แก่

1. องค์ประกอบทางด้านจิตใจ เช่น กระบวนการเลือกรับข่าวสาร การเลือกรับรู้ตาม ทัศนคติ และประสบการณ์เดิมของตน

2. องค์ประกอบทางด้านสังคม สภาพแวดล้อม เช่น ครอบครัว วัฒนธรรม ประเพณี ลักษณะทางประชากร เช่น อายุ เพศ ภูมิฐานะ การศึกษา ตลอดจนสถานภาพทางสังคม

แม็คคอมบ์ส และ เบ็คเคอร์ (McCombs and Becker:1979, อ้างใน บุญจิระ พุทธิ ศรี,2541:16) ได้ให้ความเห็นว่า บุคคลเปิดรับข่าวสารจากสื่อมวลชน เพื่อตอบสนองความต้องการ 4 ประการ คือ

1. เพื่อต้องการรู้เหตุการณ์ (Surveillance) โดยการติดตามความเคลื่อนไหวและสังเกต การณ์ต่าง ๆ รอบตัวจากสื่อมวลชนเพื่อจะได้รู้ทันเหตุการณ์ ทันสมัยและรู้ว่าอะไรเป็นสิ่งสำคัญที่ควรรู้

2. เพื่อต้องการช่วยตัดสินใจ (Decision) โดยเฉพาะการตัดสินใจในเรื่องที่เกี่ยวกับชีวิต ประจำวัน การเปิดรับข่าวสารทำให้บุคคลสามารถกำหนดความเห็นของตนต่อสภาวะหรือเหตุการณ์ ต่าง ๆ รอบตัวได้

3. เพื่อการพูดคุยสนทนา (Discussion) การเปิดรับข่าวสารจากสื่อมวลชน ทำให้บุคคล มีข้อมูลที่จะนำไปใช้ในการพูดคุยกับผู้อื่นได้

4. เพื่อความ ต้องการมีส่วนร่วม (Participation) เพื่อรับรู้ และมีส่วนร่วมในเหตุการณ์ ความเป็นไปต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมและรอบ ๆ ตัว

การเปิดรับข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา ประกอบด้วย การเปิดรับข่าวสาร 2 ลักษณะ คือ

1. การเปิดรับข่าวสารจากสื่อมวลชน

2. การเปิดรับข่าวสารจากสื่อบุคคล

ชาร์ล เค อัทคิน (Atkin, 1973: อ้างใน บุญจิระ พุทธิศรี,2541:17) กล่าวว่า บุคคลที่เปิด รับข่าวสารมาก ยังมีหูตากว้างไกล มีความรู้ ความเข้าใจในสภาพแวดล้อม และเป็นคนที่ทันสมัย ทัน ต่อเหตุการณ์กว่าบุคคลที่เปิดรับข่าวสารน้อย

โรเจอร์ส และ เซเวนนิ่ง (Rogers and Sevenning, 1969) ได้ขยายแนวคิดเกี่ยวกับการเปิดรับสื่อมวลชน ให้กว้างออกไปอีกโดยให้คำนิยามว่าสื่อมวลชนนั้น ครอบคลุมถึงสื่อห้าประเภท คือ หนังสือพิมพ์ ภาพยนตร์ วิทยุ นิตยสาร และโทรทัศน์ เหตุนี้ ดัชนีในการวัดการเปิดรับสื่อมวลชนในความหมายของเขาทั้งสองจึงต้องประกอบด้วยจำนวนรายการวิทยุที่รับฟังต่อสัปดาห์ การอ่านหนังสือพิมพ์ต่อสัปดาห์ ภาพยนตร์ที่ดูต่อปี และอื่น ๆ

ในการเปิดรับข่าวสารจากสื่อมวลชน ผู้รับสารอาจเปิดรับสารโดยผ่านกระบวนการในการเลือกรับข่าว (Selective Process) ซึ่งมีขั้นตอนต่าง ๆ คือ (Klapper, 1960 : 5)

1. การเลือกรับหรือการเลือกใช้ (Selective Attention)

บุคคลจะเลือกเปิดรับสื่อ และข่าวสารจากแหล่งต่าง ๆ ตามความสนใจ และความ ต้องการของตนเพื่อนำมาใช้แก้ปัญหาและเป็นข้อมูล เพื่อสนองความต้องการของตน

2. การเลือกให้ความสนใจ (Selective Attention)

นอกจากบุคคลจะเลือกเปิดรับข่าวสารแล้ว บุคคลยังเลือกให้ความสนใจต่อข่าวสารที่ได้รับ ซึ่งสอดคล้องหรือเข้ากันได้กับทัศนคติ และความเชื่อดั้งเดิมของบุคคลนั้น ๆ ในขณะเดียวกันก็พยายามหลีกเลี่ยงการรับข่าวสารที่ขัดต่อทัศนคติ หรือความคิดดั้งเดิม ทั้งนี้เพราะการได้รับข่าวสารที่ไม่สอดคล้องกับความรู้สึกของเขา จะทำให้บุคคลเกิดความรู้สึกไม่พึงพอใจและสับสนได้

3. การเลือกรับรู้และตีความหมาย (Selective Perception and Selective Interpretation)

เมื่อบุคคลเปิดรับข่าวสารจากแหล่งใดแหล่งหนึ่งแล้ว ผู้รับสารอาจมีการเลือกรับรู้และเลือกตีความสารที่ได้รับด้วย ตามประสบการณ์ของแต่ละคน ผู้รับสารจะมีการตีความข่าวสารที่ได้รับ มาตามความเข้าใจของตนเองหรือตามทัศนคติ ประสบการณ์ ความเชื่อ ความต้องการ และแรงจูงใจ ของตนในขณะนั้น

4. การเลือกจดจำ (Selective Retention)

หลังจากที่บุคคลเลือกให้ความสนใจ เลือกรับรู้ และตีความข่าวสารไปในทิศทางที่สอดคล้องกับทัศนคติและความเชื่อของตนแล้ว บุคคลยังเลือกจดจำเนื้อหาสาระของสารในส่วนที่ต้องการ จำเข้าไว้เป็นประสบการณ์ ในขณะเดียวกันก็มักจะลืมข่าวสารที่ไม่ตรงกับความสนใจของตนเอง

ขั้นตอนในการรับสื่อนี้ชเรมม (Schramm) ได้อธิบายว่าข่าวสารที่เข้าถึงระดับความสนใจของผู้รับสารจะมีแนวโน้มที่จะทำให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพมากขึ้น

สำหรับเหตุผลในการที่มนุษย์เลือกสนใจ หรือตั้งใจรับข่าวสารอย่างไรจากสื่อ นั้น มีนักวิชาการหลายท่านที่มีความเห็นสอดคล้องกัน ดังนี้

ไฟรด์สัน (Friedson) ไรเลย์ (Riley) และฟลาวเวอร์แมน (Flowerman) มีความเห็นว่าแรงจูงใจที่ต้องการเป็นที่ยอมรับของสมาชิกภายในสังคมจะเป็นสิ่งที่ช่วยกำหนดความสนใจ การเปิดรับข่าวสารจากสื่อต่าง ๆ ก็เพื่อตอบสนองความต้องการของตน ซึ่งปรากฏการณ์นี้เมอร์ตัน (Merton) ไรท์ (Wright) เรียกว่า “พฤติกรรมในการแสวงหาข่าวสาร” นักวิชาการเหล่านี้มีความเห็นตรงกันว่าผู้รับข่าวสารจะเลือกรับข่าวสารจากสื่อใดนั้น ย่อมเป็นไปตามบทบาท และสถานภาพในสังคมของผู้รับสาร และเหตุผลในการรับสารก็เพื่อนำไปเป็นหัวข้อในการสนทนา ซึ่งจะทำให้ผู้รับสารรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของสังคม (บุญจิระ พุทธิศรี, 2541:18)

นอกจากนี้ ยังมีปัจจัยอื่น ๆ ที่เป็นตัวกำหนดให้เกิดความแตกต่างกันในการเลือกสรรข่าวสารของมนุษย์ ซึ่งงานการศึกษาของ เดอเฟลอร์ (Defleur, M.L., 1966) ได้เสนอทฤษฎีเกี่ยวกับตัวแปรแทรก (Intervening Variables) ที่มีอิทธิพลในกระบวนการสื่อสารมวลชนระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร โดยตรงทันทีทันใด แต่มีปัจจัยบางอย่างที่เกี่ยวข้องกับตัวผู้รับสารแต่ละคน เช่น จิตวิทยาและสังคม ตลอดจนอิทธิพลของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลนั้นสังกัดอยู่ ซึ่งจะมีอิทธิพลต่อการรับข่าวสารนั้น ๆ ทำให้เกิดผลไม่เหมือนกันหรือไม่เป็นไปตามเจตคติของผู้ส่งสาร

จากแนวคิดเรื่องการรับข่าวสารข้างต้น อาจสรุปได้ว่าบุคคลจะเลือกเปิดรับข่าวสารจากสื่อใดนั้น ย่อมเป็นไปตามบทบาท และสถานภาพในสังคมของผู้รับสาร และเหตุผลหนึ่งในการรับสารก็เพื่อนำไปเป็นหัวข้อในการสนทนา ซึ่งจะทำให้ผู้รับสารรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ซึ่งการเปิดรับข่าวสารนั้นก็จะต้องการผ่านกระบวนการเลือกรับข่าวสารในเรื่องต่าง ๆ ดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้น

แนวคิดเกี่ยวกับความรู้และทัศนคติ

เบนจามิน เอส บลูม (Benjamin S. Bloom) กล่าวว่า ความรู้เป็นส่วนที่เกี่ยวข้องกับการระลึกถึงสิ่งเฉพาะเรื่องหรือเรื่องทั่ว ๆ ไป ระลึกได้ถึงวิธีการ กระบวนการหรือสถานการณ์ต่าง ๆ โดยเน้นความจำ มีองค์ประกอบทั้งสิ้น 6 ประการด้วยกัน คือ

1. ความรู้ (Knowledge) ทำให้ทราบถึงความสามารถจำและระลึกถึงเหตุการณ์ หรือเหตุการณ์ที่ผ่านมา ได้แก่

- ความรู้เกี่ยวกับเนื้อหา
- ความรู้เกี่ยวกับกลวิธีและการดำเนินการเกี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง
- ความรู้เกี่ยวกับการรวบรวมแนวคิดและโครงสร้าง

2. ความเข้าใจ (Comprehensive) ทำให้ทราบถึงความสามารถในการใช้สติปัญญาและทักษะเบื้องต้น ได้แก่

- การแปลความ คือ แปลจากบทหนึ่งสู่อีกบทหนึ่งโดยรักษาความหมายให้ถูกต้อง
- การตีความหมาย คือ ขยายออกนอกจากเนื้อหาเดิม ด้วยการสร้างขึ้นในรูปแบบใหม่

3. การนำไปใช้ (Application)
4. การวิเคราะห์ (Analysis)
5. การสังเคราะห์ (Synthesis)
6. การประเมินค่า (Evaluation)

คาร์เตอร์ วี กู๊ด (Carter V. Good) ได้ให้ความหมายของความรู้ว่า เป็นข้อเท็จจริง (Facts) ความจริง (Truth) กฎเกณฑ์และข้อมูลต่าง ๆ ที่มนุษย์ได้รับและรวบรวมสะสมไว้จากมวลประสบการณ์ต่าง ๆ

แพทริก เมเรดิธ (Patrick Meredith) กล่าวว่า ความรู้ (Knowledge) จำเป็นต้องมีองค์ประกอบ 2 อย่าง คือ ความเข้าใจ (Understanding) และการคงอยู่ (Retaining) เนื่องจากความรู้เป็นการที่เราสามารถจำได้ในบางสิ่งบางอย่างที่เราเข้าใจแล้ว

การได้ทราบหลักการเรียนรู้จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการวางแผนการสื่อสารอย่างสัมฤทธิ์ผล กล่าวคือ

1. บุคคลจะมีความสามารถในการเรียนรู้แตกต่างกัน ดังนั้น ในการศึกษาเรื่องราวใด ก็ตามจำเป็นที่จะต้องคำนึงถึงลักษณะของกลุ่มเป้าหมายด้วย
2. การเรียนรู้มีความสัมพันธ์กับการตอบสนองทางอารมณ์
3. การแสดงให้เห็นว่าควรทำอย่างไร เป็นวิธีที่ดีที่สุดในการให้การเรียนรู้ในเรื่องที่ซับซ้อน ดีกว่าการบอกเฉย ๆ
4. ทศนคติที่ผู้รับสารมีต่อผู้รับสารจะมีผลต่อทัศนคติที่มีต่อสารนั้นด้วย
5. ความจำเป็นมีความสัมพันธ์กับความใหม่ของข้อมูล ผู้รับสารมักจะจำได้และมีการตอบสนองต่อข้อมูลที่เพิ่งได้รับและการให้ข้อมูลซ้ำ ๆ จะก่อให้เกิดการจดจำและเก็บสารนั้นไว้

6. การมีส่วนร่วมทำให้เกิดการเรียนรู้

7. การนำเสนอด้วยวิธีที่แปลกใหม่จะก่อให้เกิดประสิทธิภาพทางการเรียนรู้ได้มากกว่า
การนำเสนอด้วยวิธีธรรมดา

ทัศนคติ (Attitude) หมายถึง ความโน้มเอียงหรือแนวโน้มในการประเมินค่าสิ่งต่าง ๆ หรือสัญลักษณ์ของสิ่งนั้นในทางใดทางหนึ่ง อันเกิดจากประสบการณ์ของบุคคลนั้น (พีระนันท์ บุรณะโสภณ ,2538:36)

เสถียร เขยประทับ (2528) กล่าวว่า ทัศนคติเป็นความคิดเห็นที่มีอารมณ์หรือความรู้สึกมาประกอบเป็นแนวโน้มซึ่งพร้อมจะแสดงอาการสนับสนุน พอใจ คัดค้านหรือไม่พอใจ

องค์ประกอบของทัศนคติ

ซิมบาโด และเอบบีเซน (Zimbardo and Ebbeson, 1970:128-130) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของทัศนคติไว้ว่ามี 3 ประการ คือ

1. องค์ประกอบด้านความรู้ ความนึกคิด (The Cognitive Component)

เป็นส่วนที่เป็นความเชื่อของบุคคลเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ทั่วไปทั้งสิ่งที่ชอบและไม่ชอบ หากบุคคลมีความคิดว่าสิ่งใดดี ก็มักจะมีทัศนคติที่ดีต่อสิ่งนั้น หากมีความรู้มาก่อนว่าสิ่งใดไม่ดี ก็จะมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อสิ่งนั้น

2. องค์ประกอบด้านความรู้สึก (The Affective Component)

เป็นส่วนหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับอารมณ์เกี่ยวเนื่องกับสิ่งต่าง ๆ ซึ่งมีผลแตกต่างกันไปตามบุคลิกภาพของคนนั้น เป็นลักษณะที่เป็นค่านิยมของแต่ละบุคคล เป็นตัวเร้าความคิดอีกทอดหนึ่ง ถ้าหากบุคคลมีภาวะความรู้สึกที่ดีหรือไม่ดีก็จะแสดงออกมาในขณะที่คิดถึงสิ่งนั้นออกมาในลักษณะที่แตกต่างกัน เช่น ความรู้สึกในด้านบวก เรียกว่า "Positive Affective Component" ก็จะมีความรู้สึกในด้านบวกเป็นไปในทางที่ดี ในทางตรงกันข้ามบุคคลที่มีความรู้สึกในด้านลบ เรียกว่า "Negative Affective Component" ก็จะมีความรู้สึกในด้านลบเป็นไปในทางที่ไม่ดี

3. องค์ประกอบด้านพฤติกรรม (The Behavior Component)

คือการแสดงออกของบุคคลต่อสิ่งหนึ่ง หรือบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ซึ่งเป็นผลมาจากองค์ประกอบด้านความรู้ ความคิด และความรู้สึก

การเกิดทัศนคติ

เรนซิส ไลเคิร์ต (Rensis Likert:อ้างใน บุญจิระ พุทธิศรี,2541:33) ได้ศึกษาการเกิดทัศนคติของคน ซึ่งเป็นผลจากการศึกษาที่ว่าเน้นถึงการเกิดทัศนคติตามหลักวิชาการด้านการสื่อสาร โดยเฉพาะ โดยได้สรุปข้อศึกษาไว้ว่าทัศนคติเป็นสิ่งที่เกิดจากการเรียนรู้ (Learning) จากแหล่งทัศนคติ (Source of Attitude) ต่าง ๆ ที่มีอยู่มากมาย และแหล่งที่ทำให้คนเกิดทัศนคติที่สำคัญ คือ

1. ประสบการณ์เฉพาะอย่าง (Specific Experience)

เมื่อบุคคลมีประสบการณ์เฉพาะอย่าง ต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งในทางที่ดีหรือไม่ดีจะทำให้เกิดทัศนคติต่อสิ่งนั้นไปตามทิศทางที่เคยมีประสบการณ์มาก่อน

2. การติดต่อสื่อสารกับบุคคลอื่น (Communication with others)

ทำให้เกิดทัศนคติจากการรับรู้ข่าวสารต่าง ๆ จากผู้อื่นได้ เช่น นักเรียนเคยได้รับการสั่งสอนจากครูอาจารย์ว่าทำอย่างนี้ดี อย่างนั้นไม่ดี ก็จะทำให้มีทัศนคติต่อการกระทำต่าง ๆ ตามที่ได้รับทราบมา

3. สิ่งที่เป็นแบบอย่าง (Models)

การเลียนแบบผู้อื่น ทำให้เกิดทัศนคติขึ้นได้ เช่น ลูกที่เคารพเชื่อฟังพ่อแม่จะเลียนแบบการแสดงท่าทางในการชอบหรือไม่ชอบ ต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งตามพ่อแม่ของตนไปด้วย นอกจากนั้นก็อาจจะมีการเลียนแบบผู้อื่นอีกก็ได้ เช่น เลียนแบบผู้นำความคิด นักแสดง นักร้อง ผ่านสื่อต่าง ๆ ก็ได้

4. ความเกี่ยวข้องกับสถาบัน (Institutional Factors)

ทัศนคติของบุคคลหลายอย่างเกิดขึ้นเนื่องจากความเกี่ยวข้องกับสถาบัน เช่น โรงเรียน วัด หน่วยงานต่าง ๆ ซึ่งสถาบันเหล่านี้จะเป็นแหล่งที่มาและสนับสนุนให้คนเกิดทัศนคติบางอย่างขึ้นได้

เมื่อพิจารณาจากแหล่งที่มาของทัศนคติดังกล่าวแล้ว จะเห็นได้ว่าองค์ประกอบสำคัญที่เป็นตัวเชื่อมโยงให้เกิดทัศนคติต่อสิ่งต่าง ๆ ก็คือ การติดต่อสื่อสาร ทั้งนี้เพราะการสื่อสารจะมีการแทรกอยู่ตลอด ไม่ว่าจะทัศนคติจะเกิดจากประสบการณ์เฉพาะอย่าง หรือเกิดจากสิ่งที่เป็นแบบอย่างหรือเกิดจากการเกี่ยวข้องกับสถาบัน หรือเกิดจากการติดต่อสื่อสารกับบุคคลอื่นก็ตาม จึงอาจกล่าวได้ว่าการสื่อสารเป็นกิจกรรมที่สำคัญอย่างมากที่มีผลทำให้เกิดทัศนคติต่อสิ่งต่าง ๆ

การวัดทัศนคติ

เทอร์สโตน (Thurstone:อ้างใน บุญจิระ พุทธิศรี,2541:34) ได้สรุปคุณลักษณะบางประการที่เกี่ยวข้องกับทัศนคติที่จะต้องทำความเข้าใจก่อนที่จะทำการวัดทัศนคติไว้ดังนี้

1. ทัศนคติเป็นสิ่งที่มีความซับซ้อน ไม่สามารถอธิบายได้ด้วยตัวเลขเพียงตัวเดียว อย่างไรก็ตามเราสามารถหยั่งรู้ทัศนคติของมนุษย์ได้ ถึงแม้ว่าจะมีความซับซ้อนและมีลักษณะเชิงคุณภาพอยู่มากก็ตาม

2. ทัศนคติต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หมายถึง ผลรวมของความรู้สึก ความโน้มเอียง อคติ ความกลัว ความคิดอื่น ๆ ต่อเรื่องนั้น ๆ

3. เราสามารถวัดทัศนคติได้โดยใช้ความคิดเห็น (Opinion) เป็นเครื่องมือ แต่การใช้ความคิดเห็นเป็นเครื่องบ่งชี้ทัศนคตินั้น ทำให้มีความคลาดเคลื่อนในการวัด จึงขอเสนอแนะว่าการกระทำของคนอาจจะ เป็นเครื่องบ่งชี้ทัศนคติที่ดีกว่าสิ่งที่เขาพูด แต่ก็เป็นไปได้ที่คนคนนั้นอาจบิดเบือนการกระทำของตนเอง ดังนั้นจึงยังใช้ความคิดเห็นหรือการกระทำบางรูปแบบเพื่อใช้บ่งชี้ถึงทัศนคติ

4. มีความคลาดเคลื่อนเกิดขึ้นอย่างแน่นอนในการวัดความคิดเห็น หรือการกระทำที่เราใช้เครื่องบ่งชี้ทัศนคติ แต่ความคลาดเคลื่อนระหว่างเครื่องบ่งชี้และความจริงถือว่าเป็น “สากล” (Universal)

5. ทัศนคติของคนคนหนึ่งไม่จำเป็นจะทำนายการกระทำของคนนั้นได้ถูกต้องเสมอไป

6. ทัศนคติสามารถเปลี่ยนแปลงได้ อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนแปลงที่วัดได้ อาจเกิดจากความผิดพลาดในการวัด ดังนั้น จึงมีแนวความคิดที่จะใช้ค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐาน (Standard Error of Measurement) เพื่อแยกความผิดพลาดของเครื่องมือที่ใช้วัด จากความเปลี่ยนแปลงของทัศนคติเอง

7. ไม่สามารถใช้คำว่า “มาก” หรือ “น้อย” อธิบายทัศนคติได้อย่างสมบูรณ์เพราะทัศนคติมีหลายมิติ อย่างไรก็ตามความคิดที่จะวัดทัศนคตินี้มีความพยายามที่จะวัดค่าของทัศนคติในเชิงเส้นตรง (Linear Measurement)

การเปลี่ยนแปลงทัศนคติ

การเปลี่ยนแปลงทัศนคตินั้น ทฤษฎีเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรม (Theories of Attitude and Behavioral Change) ของซิมบาโด และ เอบบีเซน (Zimbardo Ebbesen and Marlach: 1977, อ้างใน บุญจิระ พุทธิศรี, 2541:35) ได้กล่าวไว้ว่า

ทัศนคติของบุคคลสามารถถูกทำให้เปลี่ยนแปลงได้หลายวิธี อาจจะเป็นโดยวิธีที่บุคคลได้รับข่าวสารต่าง ๆ ซึ่งข่าวสารเหล่านี้อาจจะมาจากบุคคลอื่น หรือมาจากสื่อมวลชนต่าง ๆ ข่าวสารนี้จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในองค์ประกอบของทัศนคติในส่วนของความรู้สึกหรือความคิด (Cognitive Component) และเมื่อองค์ประกอบส่วนใดส่วนหนึ่งเปลี่ยนแปลงไป องค์ประกอบส่วนอื่นจะมีแนวโน้มเปลี่ยนแปลงด้วยเช่นกัน คือ เมื่อองค์ประกอบทางด้านความรู้สึกหรือความคิดเปลี่ยนแปลง ก็จะมีแนวโน้มทำให้องค์ประกอบทางด้านความรู้สึก (Affective Component) และองค์ประกอบทางด้านพฤติกรรม (Behavioral Component) เปลี่ยนแปลงไปด้วย

จุมพล รอดคำดี (พ.ศ. 2532:65) กล่าวว่า กระบวนการเปลี่ยนแปลงทัศนคติมีอยู่ 3 ระดับ คือ

1. การเปลี่ยนแปลงความคิด สิ่งที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้ จะมาจากข้อมูลข่าวสารใหม่ ซึ่งอาจจะมาจากสื่อสารมวลชนหรือบุคคลอื่น ๆ
2. การเปลี่ยนความรู้สึก การเปลี่ยนแปลงในระดับนี้จะมาจากประสบการณ์หรือความประทับใจ หรือสิ่งทำให้เกิดความสะเทือนใจ
3. การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เป็นการเปลี่ยนแปลงวิธีการดำเนินในสังคม ซึ่งไปมีผลต่อบุคคล ทำให้ต้องปรับพฤติกรรมเดิมเสียใหม่

การเปลี่ยนแปลงดังกล่าว มีส่วนเกี่ยวข้องกันโดยตรง ถ้าความคิด ความรู้สึกและพฤติกรรมถูกกระทบไม่ว่าจะระดับใดก็ตาม จะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติทั้งสิ้น นอกจากนี้องค์ประกอบต่าง ๆ ในกระบวนการสื่อสาร เช่น คุณสมบัติของผู้ส่งสารและผู้รับสาร ลักษณะของข่าวสาร ตลอดจนช่องทางในการสื่อสารล้วนแล้วแต่มีผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติได้ทั้งสิ้น

ทัศนคติทางการเมือง

สำหรับประเด็นทัศนคติทางการเมืองนั้น ถือว่าเป็นลักษณะหนึ่งของวัฒนธรรมทางการเมือง ซึ่ง อัลมอนด์ และ โคลแมน (Almond and Coleman, 1966 : 12) กล่าวถึง วัฒนธรรมทางการเมือง

เมืองในแง่ทิศทางของความคิดทางการเมืองว่า หมายถึง ทศนครติและความโน้มเอียงทางการเมืองที่มีต่อระบบการเมือง และส่วนต่าง ๆ ของระบบการเมือง ตลอดจนทัศนคติเกี่ยวกับบทบาทของตนเองที่มีในระบบการเมือง หมายความว่า วัฒนธรรมทางการเมืองของชนชาติหนึ่ง ก็คือ รูปแบบทัศนคติ และความโน้มเอียงของบุคคลในสังคมที่มีต่อระบบการเมืองและส่วนต่าง ๆ หรือกิจกรรมทางการเมือง ซึ่งปรากฏอยู่โดยทั่วไปของชนชาตินั้น

ส่วน ลิขิต ธีรเวคิน (2529 : 116) อธิบายถึง วัฒนธรรมทางการเมืองว่า หมายถึง ส่วนของวัฒนธรรมที่มีผลกระทบต่อค่านิยม ความเชื่อและพฤติกรรมของคนในกระบวนการหรือวิถีทางการเมือง ซึ่งวัฒนธรรมทางการเมืองมีอยู่ในทุกสังคมในทุกรูปแบบการเมืองการปกครอง

สรุปความหมายของวัฒนธรรมทางการเมืองก็คือ ความเชื่อ ค่านิยม ทัศนคติ และความโน้มเอียงของประชาชนต่อระบบการเมือง ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับจิตใจ ซึ่งจะเป็นฐานสำคัญที่จะก่อให้เกิดการกระทำทางการเมือง

จึงอาจกล่าวได้ว่า ความมั่นคงของระบบการปกครองแบบหนึ่งแบบใด ย่อมขึ้นอยู่กับคนในสังคมนั้น มีจิตใจที่จะส่งเสริมให้เป็นไปตามการปกครองนั้น ทั้งนี้ไม่ว่าจะเป็นระบอบประชาธิปไตยหรือระบอบเผด็จการแบบคอมมิวนิสต์ ดังนั้นการปกครองแบบประชาธิปไตยจะประสบความสำเร็จได้ก็ต่อเมื่อคนส่วนมากทั้งที่เป็นฝ่ายปกครองและฝ่ายที่อยู่ใต้ปกครองมีจิตใจเป็นประชาธิปไตย (ทินพันธ์ นาคะตะ, 2517)

อัลมอนด์ และ เวอบา (Almond and Verba ,1965 : 18-80) กล่าวว่า บุคคลที่มีทัศนคติหรืออุดมการณ์ที่เป็นประชาธิปไตยนั้น จะต้องเป็นบุคคลที่มีวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับประชาธิปไตย และต้องมีความสำนึกในความสามารถทางการเมืองของตนเอง กล่าวคือ เชื่อว่าตนเองสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างเต็มที่ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบพลเมือง ที่เชื้ออำนาจต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตย ซึ่งวัฒนธรรมดังกล่าวมีลักษณะดังนี้

1. ความมีเหตุผล
2. การเข้าร่วมในการเมืองอย่างกระตือรือร้น
3. การมีความรู้ในเรื่องการเมือง
4. การสำนึกในความสามารถทางการเมืองของตน
5. การตัดสินใจปัญหาใด ๆ ทางการเมือง จะต้องคิดและประเมินจากหลักฐานต่าง ๆ ตาม

มติส่วนใหญ่มากกว่าการใช้อำนาจส่วนตัว

นอกจากนี้ ทินพันธ์ นาคะตะ (2517 : 16-18) ได้สรุปถึงลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยไว้ 8 ประการ คือ

1. จะต้องมีความเชื่อมั่น ศรัทธาต่อหลักการปกครองแบบประชาธิปไตย ประชาชนในสังคมนั้น ๆ ต้องการให้มีการปกครองระบอบประชาธิปไตยมากกว่าระบบอื่น และเห็นด้วยในหลักการของระบอบประชาธิปไตยว่าเป็นการปกครองของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน

2. จะต้องยึดมั่นและเชื่อถือในหลักความสำคัญและศักดิ์ศรีของบุคคล หลักความเสมอภาคของบุคคล หลักแห่งเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น โดยต้องเคารพในสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่นในการพูด แสดงความคิดเห็นและการแสดงออก แม้ตนจะไม่เห็นด้วยกับความคิดเห็นเหล่านั้นก็ตาม ผู้มีจิตใจประชาธิปไตย จะต้องยอมรับหรือมีความอดกลั้นต่อการปฏิบัติที่แตกต่างไปของผู้อื่น หากพฤติกรรมเหล่านั้นไม่ขัดต่อการใช้สิทธิเสรีภาพของตน

3. เคารพในกติกาของการปกครองระบอบประชาธิปไตย คือ หลักการตัดสินใจด้วยเสียงข้างมาก โดยมีข้อผูกพันที่จะต้องได้รับการปฏิบัติตามจากทุก ๆ ฝ่าย ทั้งนี้จะต้องให้ความคุ้มครองในสิทธิเสรีภาพของเสียงส่วนน้อยด้วย เพื่อเป็นหลักประกันว่าการแก้ไขปัญหานั้น ๆ กระทำไปเพื่อผลประโยชน์ส่วนรวม โดยวางอยู่บนพื้นฐานของหลักแห่งเสรีภาพและความเสมอภาค นอกจากนี้ ยังต้องปฏิบัติต่อกันอย่างยุติธรรม เคารพในกฎหมายและสิทธิของบุคคล

4. มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองและการปกครอง โดยติดตามข่าวคราวกิจกรรมต่าง ๆ ของรัฐบาลการแสดงความคิดเห็นต่าง ๆ และเข้าไปมีส่วนร่วมต่อการตัดสินใจหรือกำหนดนโยบายของรัฐบาล รวมทั้งการใช้สิทธิเลือกตั้ง

5. ต้องเป็นผู้มีความสำนึกในหน้าที่พลเมืองของตน และมีความเชื่อมั่นในตนเอง กล่าวคือ ต้องเชื่อมั่นว่าตนสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ หรือการกำหนดนโยบายของรัฐบาล การใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง เนื่องจากการปฏิบัติเช่นนี้เป็นประโยชน์ต่อสังคมโดยส่วนรวม

6. มองโลกในแง่ดี มีความไว้วางใจในเพื่อนมนุษย์ มีความเชื่อมั่นในตัวเจ้าหน้าที่และสถาบันของทางราชการ

7. การวิพากษ์วิจารณ์ต้องมีเหตุผลและเป็นไปในทางสร้างสรรค์ โดยเฉพาะต่อการใช้อำนาจหน้าที่และการปฏิบัติงานของทางราชการ กล่าวคือ ประชาชนจะต้องคอยตรวจสอบการใช้อำนาจของข้าราชการและผู้มีอำนาจทางการเมืองอยู่เสมอ โดยการตรวจสอบคัดค้านและเหนี่ยวรั้ง มิฉะนั้นอาจนำความหายนะมาสู่สังคมได้

8. จะต้องเป็นผู้ไม่มีจิตใจเป็นเผด็จการ เพราะหากคนส่วนใหญ่ในสังคม มีจิตใจเป็นเผด็จการก็ยากที่ระบอบประชาธิปไตยในประเทศนั้นจะประสบความสำเร็จได้ เพราะผู้มีจิตใจเป็นเผด็จการจะมอบความรับผิดชอบทุกอย่างไว้ที่ผู้นำ ขอบใช้อำนาจเด็ดขาด อ่อนน้อมยอมจำนนต่อผู้มีอำนาจ นิยมระบบเจ้าขุนมูลนาย ไม่ยอมรับความเสมอภาคของบุคคล ไม่ยอมรับความแตกต่างของผู้อื่นในการใช้สิทธิเสรีภาพของเขาและมักยึดในค่านิยมแบบเดิม

จากที่กล่าวมา ทศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตย ประกอบด้วยปัจจัยหลายประการ ซึ่งผู้วิจัยได้แยกประเด็นหลักที่จะนำมาศึกษาวิจัยเกี่ยวกับทัศนคติต่อการรับฟังความคิดเห็นสาธารณะโดยวิธีประชาพิจารณ์ เป็น 3 ประเด็น ดังนี้ คือ

1. จะต้องยึดมั่นและเชื่อถือในหลักความสำคัญและศักดิ์ศรีของบุคคล หลักความเสมอภาคของบุคคล หลักแห่งเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น โดยต้องเคารพในสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่นในการพูด แสดงความคิดเห็นและการแสดงออก แม้ตนจะไม่เห็นด้วยกับความคิดเห็นเหล่านั้นก็ตาม ผู้มีจิตใจประชาธิปไตย จะต้องยอมรับหรือมีความอดกลั้นต่อการปฏิบัติที่แตกต่างไปของผู้อื่น หากพฤติกรรมเหล่านั้นไม่ขัดต่อการใช้สิทธิเสรีภาพของตน

2. มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองและการปกครอง โดยติดตามข่าวคราวกิจกรรมต่างๆ ของรัฐบาล การแสดงความคิดเห็นต่าง ๆ และเข้าไปมีส่วนร่วมต่อการตัดสินใจหรือกำหนดนโยบายของรัฐบาล รวมทั้งการใช้สิทธิเลือกตั้ง

3. การวิพากษ์วิจารณ์ต้องมีเหตุผลและเป็นไปในทางสร้างสรรค์ โดยเฉพาะต่อการใช้อำนาจหน้าที่และการปฏิบัติงานของทางราชการ กล่าวคือ ประชาชนจะต้องคอยตรวจสอบการใช้อำนาจของข้าราชการและผู้มีอำนาจทางการเมืองอยู่เสมอ โดยการตรวจสอบคัดค้านและเหนี่ยวรั้งมิฉะนั้นอาจนำความหายนะมาสู่สังคมได้

สาระสำคัญของการรับฟังความคิดเห็นสาธารณะโดยวิธีประชาพิจารณ์

หลักการประชาพิจารณ์

การประชาพิจารณ์ คือ กระบวนการที่จัดทำขึ้นเพื่อคลี่คลายปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างผู้ใช้อำนาจรัฐกับประชาชนเพื่อให้ข้อสรุปที่ได้เป็นข้อมูลที่ชัดเจนเสนอต่อผู้มีอำนาจตัดสินใจ เพื่อนำไปประกอบการตัดสินใจ และมีผลทำให้ประชาชนสามารถเข้ามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายของรัฐ ซึ่งจะเป็นการลดความขัดแย้งระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐที่เข้ากระทำการในโครงการสาธารณะประโยชน์ที่มีผล

กระทบต่อสิทธิของประชาชน อีกทั้งยังเป็นการตรวจสอบการใช้อำนาจดุลพินิจของเจ้าหน้าที่ของรัฐได้ โดยสามารถสรุปเป็นหลักการต่าง ๆ ได้ดังนี้ (ชัชพันธ์ ลีระเต็มพงษ์, 2540:5)

1. การประชาพิจารณ์ต้องเกิดขึ้นก่อนเพื่อเป็นข้อพิจารณา หรือทบทวนการตัดสินใจของรัฐ
2. ข้อสรุปที่ได้จากการไต่สวนเป็นเพียงข้อเสนอให้ผู้มีอำนาจตัดสินใจเท่านั้น
3. การรับฟังต้องมีลักษณะเป็นการไต่สวน คือเป็นไปโดย เที่ยงตรง เปิดเผย และยุติธรรม
4. "ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย" มีสิทธิเข้าร่วมกระบวนการไต่สวนได้

การประชาพิจารณ์จะต้องเกิดก่อนที่จะมีการกำหนดนโยบาย หรือเกิดขึ้นเพื่อทบทวนการตัดสินใจของรัฐ โดยการกระทำกระบวนการดังกล่าวต้องแยกการรับฟังออกจากการประชาสัมพันธ์และการลงประชามติ การประชาพิจารณ์เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการ ข้อสรุปหรือความคิดเห็นที่ได้จากการไต่สวนจะเป็นข้อเสนอให้พิจารณา โดยตัวผู้มีอำนาจตัดสินใจก็ยังคงมีอิสระและมีอำนาจในการตัดสินใจอยู่เช่นเดิม

การประชาพิจารณ์เป็นการรับฟังเพื่อทบทวนการตัดสินใจ โดยกระบวนการดังกล่าวจะต้องเป็นไปอย่าง "เที่ยงตรง" "เปิดเผย" และ "ยุติธรรม"

"เที่ยงตรง" หมายถึง การรับฟังการไต่สวนนั้นจะไม่ตกอยู่ใต้อำนาจสั่งการของใครฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง นอกจากนี้การไต่สวนต้องเป็นกลาง ไม่มีฝ่ายใดได้เปรียบหรือเสียเปรียบ

"เปิดเผย" หมายถึง การไต่สวนต้องเป็นที่รับรู้ของสาธารณชนทั่วไป ผู้เสียหายมีสิทธิในการท้วงติงได้แย้ง ซึ่งข้อโต้แย้งดังกล่าวถือเป็นหลักประกันที่ทำให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องต้องใช้เหตุผลและความเป็นจริงมาสนับสนุนการพิจารณา นอกจากนี้ "ความเปิดเผย" ในที่นี้ยังหมายรวมถึงการประกาศเวลาและสถานที่ไต่สวนล่วงหน้าด้วย

"ยุติธรรม" หมายถึง การให้สิทธิสำหรับผู้เสียหายเข้าร่วมการไต่สวน เพื่อซักถามข้อสงสัยของโครงการสาธารณะประโยชน์ ทั้งนี้ผู้เสียหายควรได้รับรู้ถึงเหตุผลและหลักฐานของทางการอย่างเต็มที่ รวมถึง สามารถนำพยานและความคิดของตนเข้าสู่กระบวนการไต่สวนด้วย

จุดประสงค์ของการประชาพิจารณ์

การกระทำใด ๆ ย่อมมีจุดประสงค์ในการกระทำ ทั้งนี้รวมทั้งการประชาพิจารณ์ด้วย เราสามารถกล่าวถึงจุดประสงค์ในการทำประชาพิจารณ์ให้เห็นได้ชัดเจน โดยแบ่งเป็นข้อ ๆ ได้ดังนี้ (ข้าพชนันท์ ลีระเดิมพงษ์, 2540:6)

- 1) รัฐมอบอำนาจอย่างเป็นทางการในการให้ทำการประชาพิจารณ์ก่อนเข้าสู่วาระการตัดสินใจ การประชาพิจารณ์ถูกนำมาใช้เป็นอย่างมากเพื่อแก้ไขข้อขัดข้องในการปฏิบัติ การละเมิดกฎเกณฑ์ การจัดสรรทรัพยากรชุมชน การกำหนดนโยบาย และการบัญญัติกฎหมายเพื่อการบริหารประเทศ กระบวนการนี้จึงเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญทางการปกครองเป็นอย่างยิ่ง
- 2) เพื่อรวบรวมข้อมูลที่ได้จากประชาชนหรือเกี่ยวกับประชาชน รัฐใช้การประชาพิจารณ์เพื่อการฟังทัศนคติของประชาชนเกี่ยวกับประเด็นและเป้าหมายต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการเลือกนโยบายและการปฏิบัติตามนโยบาย
- 3) เพื่อให้ข้อมูลแก่ประชาชน การประชาพิจารณ์มีจุดมุ่งหมายเพื่อการประกาศให้สาธารณชนรับรู้เกี่ยวกับโครงการที่ดำเนินการ การพิจารณาข้อมูลจากการประชาพิจารณ์มิได้ขจัดข้อเสนอนั้นของประชาชน แต่สิ่งที่ประชาชนเสนอนั้นก็มีใช้ความมุ่งหมายที่สำคัญที่สุด
- 4) เพื่อพัฒนาการตัดสินใจหรือโครงการต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับผลประโยชน์ของประชาชน โดยรวมให้มากที่สุด รัฐพยายามที่จะพัฒนาการตัดสินใจ หรือพัฒนาโครงการต่าง ๆ เพื่อสาธารณชน โดยจะรวบรวมความคิดที่ได้จากประชาชนซึ่งอาศัยการทำประชาพิจารณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งโครงการที่ประชาชนมีความเห็นแตกต่างกัน และโครงการที่ไม่พึงประสงค์ของประชาชน
- 5) เพื่อให้ประชาชนสนับสนุนต่อโครงการรัฐ การบริการและการตัดสินใจต่าง ๆ ที่รัฐจัดทำขึ้นผ่านการประชาพิจารณ์
- 6) การประชาพิจารณ์เป็นทางเลือกรูปแบบหนึ่งที่ประชาชนมีอิทธิพลทางการเมืองและมีส่วนกำหนดแนวทางปฏิบัติ การประชาพิจารณ์มักจะทำในกรณีที่เกี่ยวข้องกับแผนงานเพื่อรวมหรือกระจายโครงการการคัดค้านการก่อสร้าง

- 7) เพื่อสนองความต้องการของประชาชน การประชาพิจารณ์เป็นแหล่งที่นักกิจกรรมผู้สนใจทางการเมืองจะสามารถแสดงออกถึงความต้องการและพลังของตนอย่างเป็นระบบและถูกกฎหมาย
- 8) เพื่อเพิ่มผลประโยชน์ทางการเมือง เปรียบได้กับโอกาสของการขยายสื่อครอบครัวกลุ่มเป้าหมาย เช่นเดียวกับการประชาพิจารณ์จึงเป็นเสมือนการสร้างตัวแทนเพื่อเข้ามีส่วนร่วมบริหารการเมือง
- 9) เพื่อเพิ่มผลประโยชน์ทางการเมือง การประชาพิจารณ์จึงเป็นเสมือนการสร้างตัวแทนเพื่อเข้ามีส่วนร่วมบริหารการเมือง
- 10) เพื่อสำรวจวิธีแก้ไขปัญหา เมื่อเห็นว่าเกิดความขัดแย้งขึ้น วิธีการแก้ไขปัญหาคือสิ่งสำคัญสำหรับการเมือง แนวทางการแก้ปัญหาทำให้ความสามารถในการแก้ไขปัญหาทางการเมืองมีประสิทธิภาพมากขึ้น เพราะไม่เสียเวลาไปกับการขัดแย้งซึ่งมิได้ก่อผลประโยชน์ใด ๆ ในทางการเมืองได้

การเตรียมการประชาพิจารณ์

กระบวนการประชาพิจารณ์ต้องใช้เวลาและความสามารถ นอกจากนี้ต้องมีการจัดตั้งคณะกรรมการที่เป็นกลาง กำหนดประเด็นการไต่สวน เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติให้บรรลุผลตามที่ต้องการด้วย เช่นเดียวกับการสร้างละครต้องมีการกำหนดโครงเรื่อง เขียนบท กำหนดบทบาทนักแสดง เลือกผู้กำกับ และวางแผนการแสดงให้ประทับใจผู้ชม ถือได้ว่าการเตรียมการเป็นกุญแจดอกสำคัญที่จะนำไปสู่ความสำเร็จ การเตรียมการประชาพิจารณ์มีหลักการ 10 ประการซึ่งเป็นพื้นฐานที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพิจารณาในระดับต่าง ๆ ของรัฐบาลได้ (ชัชชนันท์ ลีระเต็มพงษ์, 2540:12) นั่นคือ

- 1) ศึกษาปัญหา (study the problem) การศึกษาแง่มุมของปัญหา ความจริง หลักการ ข้อมูล ที่มาของปัญหา การเข้าใจทัศนคติของประชาชน ทัศนคติของผู้ทำการตัดสินใจ การโฆษณาชวนเชื่อและปัจจัยอื่น ๆ ที่อาจจะมีผลกระทบต่อผลที่จะตามมา การเข้าใจปัญหามากกว่าย่อมจะเป็นฝ่ายได้เปรียบในการทำประชาพิจารณ์

2) การกำหนดปัญหา (define the problem) เป็นการกำหนดนโยบาย ประเด็นหรือโครงการที่จะถูกนำมาพิจารณา ประเด็นที่มีอยู่จริงอาจถูกทำให้คลุมเครือ ผลที่ตามมาก็คือ ความล้มเหลว การกำหนดปัญหาอย่างชัดเจนที่สุดจะทำให้เหตุผลสนับสนุนและเหตุผลคัดค้านมีความชัดเจนและนำไปสู่ข้อสรุปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3) สรุปกฎเกณฑ์ที่เหมาะสม (determine the applicable regulations, ordinances, and procedures) การนำเหตุผลของฝ่ายสนับสนุนและฝ่ายคัดค้านเข้ามาสู่การพิจารณาของคณะกรรมการนั้น จะต้องมีการกำหนดกฎเกณฑ์ที่เหมาะสม เป็นธรรม และเป็นกลางต่อทั้งสองฝ่าย เพื่อไม่ให้เกิดความได้เปรียบเสียเปรียบ

4) การเลือกกลยุทธ์ที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ (select strategies to influence the decision) การเลือกกลยุทธ์เป็นหัวใจของการเตรียมการ กลยุทธ์กำหนดพื้นฐาน ความสนใจของผู้ทำการตัดสินใจว่าจะมีประโยชน์ต่อสาธารณชนหรือไม่ สิ่งใดที่สาธารณชนต้องการ มีความชอบธรรมหรือไม่ ถูกกฎหมายหรือไม่ การเลือกกลยุทธ์ การอ้างข้อมูล คำนิยาม กระบวนการปฏิบัติและการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาที่จะทำการตัดสินใจ

5) การเตรียมข้อมูล (prepare a FACT SHEET) ข้อมูลที่ถูกรวบรวมทั้งหมดเรียกว่า FACT SHEET มุ่งประเด็นไปสู่หัวใจหลักของปัญหา การกรองข้อมูลและทำให้ข้อมูลเข้มข้นขึ้นเป็นสิ่งจำเป็น การทำข้อมูลที่ซับซ้อนให้ง่ายขึ้น การเตรียมคำตอบ ถ่ายทอดข้อมูลสู่สาธารณะชน สื่อ และผู้ทำการตัดสินใจ ข้อมูลมีหลายชนิดและเป็นเครื่องมืออันเป็นประโยชน์ในการเตรียมการเพื่อทำประชาพิจารณ์

6) การวางแผนเพื่อสนับสนุนกลยุทธ์ที่ถูกเลือก (plan tactics to implement the strategy selected) ถ้ากลยุทธ์คือหัวใจของการวางแผน เทคนิคก็เปรียบได้กับแขนและขา สำหรับการเคลื่อนไหวผลักดันการสนับสนุนแผนการดังกล่าว หากปราศจากเทคนิคที่จะดำเนินคู่ไปกับกลยุทธ์ ผลที่ออกมาอาจมีประสิทธิภาพเพียงน้อยนิด

7) การจัดการสื่อให้ครอบคลุม (manage media coverage) การสื่อสารเป็นเครื่องมือที่สำคัญ ซึ่งทำให้เกิดความเข้าใจระหว่างผู้ทำประชาพิจารณ์กับประชาชน ดังนั้นควรมีประสิทธิภาพ

ของการติดต่อสื่อสารจึงเป็นสิ่งสำคัญ อันมีบทบาทต่อการตัดสินใจ นอกจากนี้การมีทักษะในการบริหารสื่อยังจะกระตุ้นทัศนคติของสาธารณชน ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในกระบวนการมากขึ้น

8) จัดประชุมและฝึกฝนกลุ่มที่ทำการประชาสัมพันธ์ (assemble and train the hearing team) การนำหลักฐานและเหตุผลนำเสนอเข้าไปในกระบวนการประชาสัมพันธ์นั้น จะต้องมีการคัดเลือกบุคคลและทักษะบทบาทในการนำเสนอ ผู้ที่เป็นผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่มักจะได้รับคัดเลือกและฝึกฝนให้นำเสนอ ในการพูดจะต้องเป็นไปอย่างเปิดเผย เป็นที่ไว้วางใจและน่าเชื่อถือด้วย

9) การเลือกผู้นำในการทำประชาสัมพันธ์ (select a FLOOR MANAGER for the hearing) เป็นสิ่งสำคัญมาก ในการพิจารณาใด ๆ ก็ตาม หากขาดผู้นำที่มีความน่าเชื่อถือมีความเชี่ยวชาญแล้ว การปฏิบัติมักมีแนวโน้มว่าจะประสบความสำเร็จล้มเหลว

10) ดำเนินการตามแผน (implement the plans) การประชาสัมพันธ์จะเกิดประสิทธิภาพสูงสุดได้ก็ต่อเมื่อ ผู้ทำประชาสัมพันธ์ปฏิบัติตามแผนงานที่ได้กำหนดไว้จริง

หลักเกณฑ์และวิธีการในการรับฟังความคิดเห็นสาธารณะโดยวิธีการประชาสัมพันธ์

(1) การจัดทำข้อมูลเบื้องต้น (แก้วสรร อติโพธิ, 2536:23)

เมื่อเห็นสมควรจัดให้มีการประชาสัมพันธ์ในโครงการของรัฐเรื่องใด ให้หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องหรือรับผิดชอบการจัดทำประชาสัมพันธ์ดำเนินการเพื่อประโยชน์ในการประชาสัมพันธ์ คือ

(ก) จัดทำข้อมูลเบื้องต้นในประเด็นปัญหาที่จะใช้เป็นหลักในการประชาสัมพันธ์

(ข) รายละเอียดข้อมูลเบื้องต้น ให้ระบุวัตถุประสงค์ ทางเลือก และผลกระทบของทางเลือกต่าง ๆ

(ค) ความเป็นไปได้ด้านเทคนิคและข้อยุติเบื้องต้น

(ง) ให้หน่วยงานของรัฐเตรียมข้อมูลตาม (ก) - (ค) ให้คณะกรรมการประชาสัมพันธ์ใช้ประกอบการทำประชาสัมพันธ์โครงการของรัฐในเรื่องนั้น

สำหรับโครงการของรัฐที่จะจัดให้มีการประชาสัมพันธ์ ให้รวมถึงโครงการของภาคเอกชนที่ต้องได้รับสัมปทาน การอนุญาต อนุมัติหรือความเห็นชอบจากหน่วยงานของรัฐ

(2) การแต่งตั้งและการประชุมคณะกรรมการประจำพิจารณา

(ก) การแต่งตั้งกรรมการประจำพิจารณา ให้แต่งตั้งจากผู้ที่มีความเป็นกลางและเหมาะสม ในปัญหาที่จะพิจารณาและมีความรู้ในเรื่องดังกล่าวเป็นอย่างดี ตลอดจนมีความน่าเชื่อถือ เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป

(ข) ให้กำหนดระยะเวลาการปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการประจำพิจารณา ในเรื่องที่ได้รับมอบหมายให้แล้วเสร็จภายใน 90 วัน นับแต่วันที่แต่งตั้งคณะกรรมการประจำพิจารณา ในกรณีที่มีความจำเป็น ให้ผู้มีอำนาจแต่งตั้งขยายระยะเวลาการปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการฯ ได้ตามความจำเป็น

(3) วิธีการพิจารณา

(ก) การประชาสัมพันธ์การจัดให้มีพิจารณา ให้คณะกรรมการประจำพิจารณาดำเนินการเพื่อให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและผู้ที่เกี่ยวข้องได้รับทราบข้อมูลในเรื่องที่จะมีการพิจารณา โดยการปิดประกาศล่วงหน้า ก่อนวันลงทะเบียนไม่น้อยกว่า 30 วัน ประกาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียง และสถานีวิทยุโทรทัศน์ในท้องถิ่นที่จะมีการพิจารณา รวมทั้งโฆษณาในหนังสือพิมพ์รายวันของท้องถิ่น ก่อนการลงทะเบียนจัดทำพิจารณาอย่างน้อย 7 วัน

(ข) การลงทะเบียนพิจารณาให้คณะกรรมการประจำพิจารณากำหนดจำนวนผู้มีส่วนได้เสียตามที่เห็นสมควร เพื่อลงทะเบียนร่วมประชุมพิจารณา ให้หน่วยงานของรัฐหรือผู้มีส่วนได้เสียแต่งตั้งผู้ชำนาญการและแจ้งให้คณะกรรมการพิจารณา ทราบก่อนวันลงทะเบียน

(ค) คณะกรรมการพิจารณา ประชุมเพื่อพิจารณากำหนดประเด็นและระยะเวลาการประชุม รวมทั้งแบ่งกลุ่มผู้เข้าร่วมประชุมพิจารณา แจ้งให้ผู้ลงทะเบียนทราบประเด็นที่จะพิจารณา การแบ่งกลุ่มผู้เข้าร่วมพิจารณา และกำหนดช่วงเวลาของการพิจารณาของกลุ่มต่าง ๆ ภายหลังจากวันลงทะเบียนไม่เกิน 7 วัน

(ง) ให้กลุ่มผู้มีส่วนได้เสียแจ้งรายชื่อตัวแทนของกลุ่มต่อคณะกรรมการพิจารณา ภายใน 15 วัน ภายหลังจากวันลงทะเบียน

(๑) ให้คณะกรรมการประชาสัมพันธ์รวบรวมเอกสารโครงการที่จะจัดให้มีการประชาสัมพันธ์ และแจ้งวันนัดประชุมประชาสัมพันธ์ให้ผู้ลงทะเบียนทราบไม่น้อยกว่า 30 วันนับจากวันลงทะเบียน

(๒) วิธีการประชาสัมพันธ์ ให้ประธานกรรมการประชาสัมพันธ์ซึ่งเป็นประธานที่ประชุมมีอำนาจควบคุมการประชุม โดยกำหนดให้ผู้แทนหน่วยงานของรัฐแถลงข้อเท็จจริงและความเห็นเกี่ยวกับโครงการของรัฐตามประเด็นที่ได้กำหนดไว้เป็นลำดับแรก จากนั้นให้ผู้ชำนาญการหรือที่ปรึกษาแถลง แล้วให้ผู้มีส่วนได้เสียหรือตัวแทนของผู้มีส่วนได้เสียที่ได้ลงทะเบียนไว้แล้วแถลงตามประเด็นการประชาสัมพันธ์ที่กำหนดไว้

(๓) เมื่อเสร็จสิ้นการประชาสัมพันธ์ ให้คณะกรรมการประชาสัมพันธ์จัดประชุมลงมติในประเด็นที่มีการประชาสัมพันธ์ทุกประเด็น

(4) การจัดทำรายงานประชาสัมพันธ์

ให้คณะกรรมการประชาสัมพันธ์จัดทำรายงานตามระเบียบดังกล่าว ภายใน 45 วัน โดยให้เก็บไว้ที่หน่วยงานของรัฐที่จัดให้มีการประชาสัมพันธ์อย่างน้อย 1 ชุด และต้องประกาศให้ทราบโดยทั่วกัน

(5) ค่าใช้จ่ายในการจัดทำประชาสัมพันธ์

ค่าใช้จ่ายในการจัดทำประชาสัมพันธ์ให้รวมถึงค่าใช้จ่ายในการประชาสัมพันธ์ การเตรียมเอกสารและค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ตามระเบียบของทางราชการ โดยให้เบิกจ่ายจากหน่วยงานของรัฐที่รับผิดชอบโครงการที่จัดให้มีการประชาสัมพันธ์

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แคทซ์ และลาซาร์สเฟลด์ (Katz and Lazarsfeld, 1955) พบว่ารูปแบบของการสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal Communication) หรือการสื่อสารแบบตัวต่อตัว (Face to Face) นั้น มีผลต่อผู้รับสารในการที่จะยอมเปลี่ยนแปลงทัศนคติ และยอมรับที่จะร่วมมือในการปฏิบัติมากที่สุด

แคลปเปอร์ (Klapper, 1960) ได้ทำการศึกษาและสรุปงานวิจัยที่สำคัญเกี่ยวกับอิทธิพลของการสื่อสารมวลชน และสรุปให้เห็นถึงความสามารถของการสื่อสารมวลชนในการที่จะเปลี่ยนแปลงทัศนคติ และพฤติกรรมของบุคคลว่า โดยปกติการสื่อสารมวลชนนั้นไม่ใช่สาเหตุสำคัญเพียงประการเดียวที่จะทำให้เกิดผลในผู้รับสาร แต่จะทำหน้าที่ร่วมกันหรือมีปัจจัยหรืออิทธิพลที่เป็นตัวกลางอื่น ๆ มากกว่า และประสิทธิภาพของการสื่อสารมวลชนขึ้นอยู่กับลักษณะต่าง ๆ ของการสื่อสาร แหล่งสาร หรือสถานการณ์ต่าง ๆ ของการสื่อสารด้วย

แม็คคอมบส์และมัลลินส์ (McCombs and Mullins, 1973) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษ การใช้สื่อมวลชนและความสนใจทางการเมือง พบว่า การศึกษามีความสัมพันธ์โดยตรงกับการใช้สื่อมวลชน และการใช้สื่อมวลชนมีความสัมพันธ์กับความสนใจทางการเมือง แต่การศึกษานั้นมีความสัมพันธ์กับความสนใจทางการเมืองโดยทางอ้อมเท่านั้น กล่าวคือ การศึกษามีความสัมพันธ์กับการใช้สื่อมวลชน และเพราะการใช้สื่อมวลชนมีมากขึ้นในหมู่ผู้มีการศึกษาสูง จึงทำให้เขาสนใจข่าวสารการเมืองไปด้วย แต่ความสัมพันธ์โดยตรงระหว่างการศึกษากับความสนใจทางการเมือง โดยไม่ผ่านการใช้สื่อมวลชนนั้นไม่มี จากการศึกษานี้ชี้ให้เห็นว่า ขณะที่การศึกษาเป็นตัวกำหนดการใช้สื่อมวลชน แต่ก็ไม่ได้เป็นตัวกำหนดความสนใจทางการเมืองด้วย

แม็ค เนลลี และฟอนเซกา (Mc Nelly and Fonseca, 1964) พบว่า การใช้สื่อที่เป็นสิ่งพิมพ์ก่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจข่าวสารทางการเมืองได้ดีกว่าการใช้วิทยุและโทรทัศน์ ที่ประชาชนถือว่าเป็นสื่อที่ใช้สำหรับความบันเทิง ในการศึกษาครั้งนี้ทั้งสองได้ศึกษากลุ่มนักศึกษาของมหาวิทยาลัยคออสตาริกา พบว่าฐานะทางเศรษฐกิจไม่มีผลต่อการสนใจข่าวสารทางการเมืองของนักศึกษา

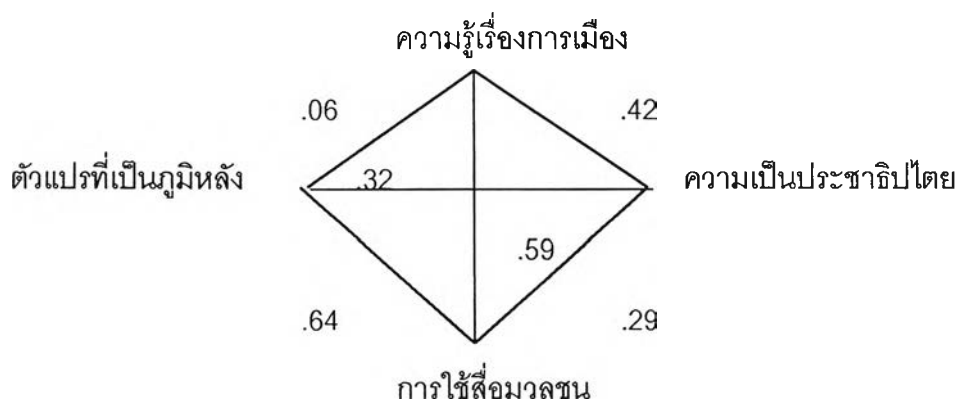
ชแรมม์ (Schramm, 1969) พบว่า การศึกษามีอิทธิพลต่อความสนใจข่าวสารทางการเมืองอาชีพและรายได้จะมีอิทธิพลต่อเมื่อคนมีการศึกษาต่ำเท่านั้น นั่นคือ ถ้าคนมีการศึกษาสูงแล้ว ไม่ว่าจะ

อยู่ในอาชีพใดมีฐานะทางเศรษฐกิจอย่างไร ความสนใจข่าวสารทางการเมืองจะไม่แตกต่างกัน แต่ถ้ามีการศึกษาต่ำแล้ว การมีฐานะดีขึ้น มีอาชีพที่มีค่านิยมสูงในสังคม จะเพิ่มความสนใจข่าวสารทางการเมืองให้กับประชาชน

บีคเกอร์ และเพรสตัน (Beeker & Preston, 1969) พบว่า การใช้สื่อมวลชนมีความสัมพันธ์กับกิจกรรมทางการเมือง คือ ผู้ที่สนใจกิจกรรมทางการเมือง หรือเคยร่วมในกิจกรรมทางการเมืองจะสนใจข่าวสารทางการเมืองสูงกว่าผู้ที่ไม่เคยร่วม และพบด้วยว่าผู้ที่มีความศรัทธาในระบบการเมืองว่าจะมีส่วนช่วยสังคมได้จะเป็นผู้ที่มีการศึกษาสูง มีฐานะทางเศรษฐกิจดี และเป็นผู้ที่ติดตามข่าวสารทางการเมืองอยู่เสมอ

บิชอป (Bishop, 1973) พยายามจะศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความสนใจทางการเมือง การใช้สื่อมวลชน และความเป็นประชาธิปไตยในหมู่นักศึกษาที่ลิมา เปรู โดยมีข้อสมมติฐานว่าความเป็นประชาธิปไตยมีความสัมพันธ์กับความรู้ทางการเมืองของประชาชน ซึ่งความรู้จะมีมากน้อยแค่ไหนนั้นก็พอจะมีความสัมพันธ์กับการเลือกใช้สื่อมวลชนด้วย

สมมติฐานนี้ตั้งขึ้นตามการค้นพบของการศึกษาที่มีก่อนหน้าที่ว่า ความกระตือรือร้นในเรื่องการเมืองไม่ว่าจะเป็นแบบชายหรือชวาก็ตาม จะมีความสัมพันธ์กับการใช้สื่อมวลชน นอกจากนั้นแล้ว Bishop ก็ยังใช้ตัวแปรที่เป็นภูมิหลังซึ่งมีหลายตัวให้เป็นตัวกำหนดการใช้สื่อมวลชนและความเป็นประชาธิปไตย ตัวแปรเหล่านั้นคือ อายุ การศึกษา อาชีพ การพูดคุยเรื่องการเมืองกับผู้อื่น และเขาพบความสัมพันธ์ที่สรุปเป็นแผนภูมิที่แสดงค่าสหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่าง ๆ ดังนี้

ค่าสหสัมพันธ์ที่แสดงในแผนภูมินี้มีนัยสำคัญทางสถิติทั้งสิ้น แสดงให้เห็นว่าตัวแปรภูมิหลัง (อายุ, การศึกษา, อาชีพ) มีความสัมพันธ์กับความรู้เรื่องการเมือง ความเป็นประชาธิปไตย และการใช้สื่อมวลชน และในขณะเดียวกัน ความรู้เรื่องทางการเมืองก็มีการสัมพันธ์กับการใช้สื่อมวลชน และความเป็นประชาธิปไตย การใช้สื่อมวลชนมีความเกี่ยวข้องกับการรับรู้ข่าวสารการเมืองของประชาชน และมีความสัมพันธ์ทางในทางบวกกับความรู้สึกเป็นประชาธิปไตยในหมู่ประชาชนด้วย

เจตน์ศักดิ์ แสงสิงแก้ว ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการสื่อสารกับกระบวนการสังคมประกิตทางการเมืองของประชาชนในท้องที่บางชั้น เขตมีนบุรี กรุงเทพมหานคร" โดยศึกษาเปรียบเทียบผู้ประกอบการอาชีพเกษตรกรและผู้ประกอบอาชีพในโรงงานอุตสาหกรรม และ การศึกษาวิจัยพบว่า

1. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตยมากที่สุดคือ การสื่อสารในกลุ่มเพื่อน รองลงไปคือลักษณะครอบครัวแบบ Concept-oriented การเปิดรับสื่อมวลชน (ซึ่งหมายถึง การอ่านหนังสือพิมพ์ การฟังวิทยุ และการชมโทรทัศน์) เมื่อพิจารณาแยกกลุ่มพบว่าปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของเกษตรกรมากที่สุด คือ ลักษณะครอบครัว แบบ Concept-oriented ส่วนของกลุ่มผู้ประกอบการในโรงงานอุตสาหกรรมคือ การสื่อสารในกลุ่มเพื่อน
2. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความรู้ความเข้าใจเรื่องการเมืองแบบประชาธิปไตยมากที่สุด ได้แก่ การอ่านหนังสือพิมพ์ รองลงมาได้แก่ การสื่อสารในกลุ่มเพื่อน และการศึกษา ตามลำดับ แต่เมื่อพิจารณาแยกตามกลุ่ม พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อความรู้ความเข้าใจเรื่องการเมืองแบบประชาธิปไตย ของกลุ่มเกษตรกรและกลุ่มผู้ประกอบการในโรงงานอุตสาหกรรมต่างก็ได้แก่การอ่านหนังสือพิมพ์เช่นเดียวกัน
3. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสนใจทางการเมืองมากที่สุด คือ การเปิดรับสื่อมวลชน รองลงมาได้แก่การมีประสบการณ์ทางการเมืองและการสื่อสารระหว่างบุคคลตามลำดับ แต่เมื่อแยกพิจารณาในแต่ละกลุ่ม ก็ได้พบว่าปัจจัยที่มีผลต่อความสนใจทางการเมืองของกลุ่มเกษตรกรมากที่สุด คือ การเปิดรับสื่อมวลชน ส่วนของกลุ่มผู้ประกอบการในโรงงานอุตสาหกรรมคือ การสื่อสารในกลุ่มเพื่อน

4. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองของทั้งสองกลุ่มที่สำคัญที่สุด คือ การสื่อสารในกลุ่มเพื่อน รองลงไปได้แก่ การมีประสบการณ์ทางการเมือง และลักษณะครอบครัวแบบ Concept-oriented ตามลำดับ แต่เมื่อแยกพิจารณาในแต่ละกลุ่มแล้ว ปรากฏว่าทั้งสองกลุ่มเกษตรกร และกลุ่มผู้ประกอบการอาชีพในโรงงานอุตสาหกรรม ต่างก็มีปัจจัยการสื่อสารในกลุ่มเพื่อนเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองมากที่สุด

5. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความรู้สึกแยกตนเองจากการเมืองของทั้งสองกลุ่มนั้น ปรากฏว่าไม่มีปัจจัยที่มีความสำคัญอย่างชัดเจน

ต้องฤดี ปุณณกันต์ (2534) ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการเปิดรับการสื่อสารกับการพัฒนาความรู้ทัศนคติ และพฤติกรรมของประชาชนตามโครงการขยายฐานของประชาธิปไตยสู่ปวงชน ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า

- ปริมาณการเปิดรับการสื่อสารจากสื่อมวลชน มีความสัมพันธ์กับความรู้ของประชาชนแต่ปริมาณการเปิดรับการสื่อสารจากการสื่อสารระหว่างบุคคล ไม่มีความสัมพันธ์กับความรู้ของประชาชน
- ปริมาณการเปิดรับการสื่อสารทั้งจากสื่อมวลชน และจากการสื่อสารระหว่างบุคคลมีความสัมพันธ์กับทัศนคติของประชาชน
- ปริมาณการเปิดรับการสื่อสารทั้งจากสื่อมวลชน และจากการสื่อสารระหว่างบุคคลมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของประชาชน

มณฑนา มาคมาลัย (2534) ได้ทำการศึกษาถึงบทบาทของสื่อมวลชน และสื่อบุคคลต่อการมีส่วนร่วมในทางการเมืองของสตรี ศึกษาเฉพาะกรณี อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่าในกรณีเปิดรับสื่อมวลชนและสื่อบุคคลนั้นมีความสัมพันธ์กับความรู้ในเรื่องข่าวสารทางการเมือง แต่กลับไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในทางการเมือง

เอนก ทองสมบูรณ์ (2538) ได้ทำการศึกษาเรื่องทัศนคติที่มีต่อการปกครองในระบบประชาธิปไตยของไทย ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนมัธยมศึกษาในสังกัดกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า เพศ ระดับชั้นเรียน ระดับความ

สนใจข่าวสารบ้านเมือง และระดับความรู้พื้นฐานเรื่องการปกครองในระบบประชาธิปไตยของนักเรียนมีผลต่อทัศนคติต่อการปกครองในระบบประชาธิปไตยของไทย

พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว (2523) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ข่าวสารการเมืองของคนไทย พบว่า ความสนใจในข่าวสารทางการเมือง ซึ่งแสดงออกโดยความถี่ในการติดตามข่าวสารการเมืองจากสื่อมวลชนและการสื่อสารระหว่างบุคคลนั้นมีความสัมพันธ์กับระดับความรู้ข่าวสารทางการเมือง

อัครเมศวร์ ทองนวล (2527) ได้วิจัยเกี่ยวกับการสื่อสารทางการเมือง ศึกษาเฉพาะกรณีครูสังกัดสำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ อ.ธัญบุรี จ.ปทุมธานี พบว่า ความถี่ในการสื่อสารทางการเมืองโดยรวมจากสื่อทุกชนิด พบว่า มีความสัมพันธ์กับความรู้เกี่ยวกับข่าวสารการเมือง

ปาริชาติ นิติมานพ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างการเปิดรับสื่อมวลชน ความทันสมัย กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรีไทยพุทธกับสตรีไทยมุสลิม พบว่า ระดับการเปิดรับสื่อมวลชนมีความสัมพันธ์ในทางบวกกับระดับการมีส่วนร่วมทางการเมือง

เสนห์ นนทะโชติ (2526) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การสื่อสารกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในชุมชนชนบทไทยที่บ้านวังคล้า อ.เสิงสาง จ.นครราชสีมา พบว่า ผู้มีระดับการสื่อสารทางการเมืองสูงมีแนวโน้มที่จะมีระดับการเข้าร่วมทางการเมืองค่อนข้างสูงกว่าผู้ที่มีระดับการสื่อสารทางการเมืองเมืองต่ำ

วิชัย ไวกหารดี (2534) ศึกษาเรื่องพฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารทางการเมืองในระหว่างการหาเสียงเลือกตั้ง ศึกษาเฉพาะกรณีการเลือกตั้งซ่อมสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร อ.เมือง จ.ยโสธร พ.ศ. 2530 พบว่า

- ประชาชนรับข่าวสารทางการเมืองผ่านช่องทางการสื่อสารมวลชนประเภทวิทยุมากกว่าสื่อมวลชนประเภทอื่น ๆ เพราะสื่อวิทยุเป็นสื่อที่ประชาชนมีไว้เป็นเจ้าของ และมีความถี่ในการเปิดรับมากกว่าสื่ออื่น ๆ ทั้งนี้เพราะปัจจัยทางราคา ความสะดวกในการใช้และการเปิดรับ
- การสื่อสารระหว่างบุคคลมีส่วนทำให้ประชาชนได้รับข่าวสารทางการเมืองเพิ่มขึ้น และมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมมีส่วนร่วมทางการเมือง

- ปัจจัยทางประชากรมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมกาเปิดรับข่าวสารทางการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัจจัยทางการศึกษา อาชีพและรายได้

- ความรู้มีความสัมพันธ์กับทัศนคติ และพฤติกรรมกามีส่วนร่วมทางการเมือง

พรทิพย์ บุญนิพัทธ์ (2539) ศึกษา "พฤติกรรมกาเปิดรับสื่อ ความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมกาไปใช้สิทธิเลือกตั้ง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในวันที่ 17 พฤศจิกายน 2539 ของนักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหง" พบว่า นักศึกษาที่มีเพศแตกต่างกันจะมีพฤติกรรมกาเปิดรับสื่อหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ ไม่แตกต่างกัน นักศึกษาที่บิดาและมารดาอาชีพแตกต่างกัน ตลอดจนรายได้ครอบครัวแตกต่างกันจะมีพฤติกรรมกาเปิดรับสื่อในเรื่องกาไปใช้สิทธิเลือกตั้ง สส. จากสื่อมวลชนสื่อเฉพาะกิจและสื่อบุคคลแตกต่างกัน

จิตติ วิทยสรณะ (2540) ศึกษา "กาเปิดรับข่าวสารจากสื่อมวลชนกับความรู้ ทัศนคติและการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษามหาวิทยาลัย" พบว่า ลักษณะทางประชากรในด้านอาชีพ ขอบิดามารดา ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว รายได้เฉลี่ยต่อเดือนที่นักศึกษาได้รับ หากแตกต่างกันจะทำให้กาเปิดรับข่าวสารจากสื่อมวลชนแตกต่างกัน แต่เพศที่แตกต่างกันมีการเปิดรับข่าวสารจากสื่อมวลชน ไม่แตกต่างกัน

- กาเปิดรับข่าวสารจากสื่อมวลชนมีความสัมพันธ์กับความรู้ทางการเมือง แต่ไม่มีความสัมพันธ์กับทัศนคติและการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง ในขณะที่ความรู้ทางการเมืองไม่มีความสัมพันธ์กับทัศนคติและการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง แต่ทัศนคติมีความสัมพันธ์กับการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง

บุญจิระ พุทธิศรี (2541) ศึกษา "พฤติกรรมกาเปิดรับข่าวสาร ความรู้ ทัศนคติ เกี่ยวกับรัฐธรรมนูญ 2540 และการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร " พบว่า

- ลักษณะประชากรที่แตกต่างกันของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานครมีพฤติกรรมกาเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญ ฉบับปี 2540 ความรู้ ทัศนคติและการมีส่วนร่วมทางการเมืองต่างกัน แต่เพศและระดับการศึกษาที่แตกต่างกันมีพฤติกรรมกาเปิดรับข่าวสารจากสื่อวิทยุไม่แตกต่างกัน ส่วนอาชีพ / รายได้ ที่แตกต่างกันมีพฤติกรรมกาเปิดรับข่าวสารจากสื่อวิทยุและโทรทัศน์ไม่แตกต่าง

กัน นอกจากนั้นเพศที่แตกต่างกันมีความรู้และทัศนคติเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญฉบับปี 2540 ไม่แตกต่างกัน และการศึกษาที่แตกต่างกันมีทัศนคติเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญ ฉบับปี 2540 ไม่แตกต่างกัน

- พฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารของประชากรในเขตกรุงเทพมหานครมีความสัมพันธ์กับความรู้เกี่ยวกับรัฐธรรมนูญฉบับปี 2540 แต่การเปิดรับข่าวสารจากสื่อวิทยุและโทรทัศน์ไม่มีความสัมพันธ์กับความรู้เกี่ยวกับรัฐธรรมนูญฉบับปี 2540

- ความรู้ของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานครมีความสัมพันธ์กับทัศนคติเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญฉบับปี 2540

- ทัศนคติของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมือง